

U-LEAD

WITH EUROPE

КАРПАТСЬКИЙ ФОРУМ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Можливості розвитку гірських територій
в умовах децентралізації

м. Яремче, 30 травня - 1 червня 2018 року

За підтримки Програми для України з розширення прав і можливостей на місцевому рівні, підзвітності та розвитку «U-LEAD з Європою»

Funded by the European Union

МІНІСТЕРСТВО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
БУДІВНИЦТВА
ТА ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА
УКРАЇНИ

ЗМІСТ

Про гірські території та можливості для їх розвитку

3

Анатолій ТКАЧУК, Радник із законодавчого забезпечення нової державної регіональної політики Групи радників з впровадження державної регіональної політики в Україні Програми "U-LEAD з Європою"

Розвиток гірських територій: концептуальні підходи ЄС

10

Сергій МАКСИМЕНКО, Заступник керівника Групи радників з впровадження державної регіональної політики в Україні Програми "U-LEAD з Європою"

*Результати моніторингу проектів ДФРР 2015-2017 рр.
Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Чернівецька області*

14

Василь КАШЕВСЬКИЙ, Радник з питань планування регіонального розвитку Групи радників з впровадження державної регіональної політики в Україні Програми "U-LEAD з Європою"

18

Розвиток гірських населених пунктів у контексті реалізації регіональних стратегій розвитку

Як уряди ЄС допомагають розвитку підприємств та стимулюють зайнятість у регіонах

24

Стівен ТАППЕР, Радник з економічних питань Групи радників з впровадження державної регіональної політики в Україні Програми "U-LEAD з Європою"

Регіональний розвиток та підтримка гірських територій: шведський досвід для України

28

Василь ФЕДЮК, Радник з питань координації та планування регіонального розвитку Групи радників з впровадження державної регіональної політики в Україні Програми "U-LEAD з Європою"

Транскордонні чинники сталого соціально-економічного і просторового розвитку гірських територій України із застосуванням геоінформаційних систем

33

Зіновій БРОЙДЕ, Директор державного НТЦ "Екоресурс", Радник голови Чернівецької облдержадміністрації, Голова робочої комісії Єврорегіону "Верхній Прут"

Містобудівна документація – шлях до сталого розвитку гірських територій

42

Тетяна КРИШТОП, Заступник директора ДП "УКРНДПІЦИВІЛЬБУД", Радник з питань просторового планування розвитку територій Групи радників з впровадження державної регіональної політики в Україні Програми "U-LEAD з Європою"

Про гірські території та можливості для їх розвитку

Анатолій Ткачук

Радник із законодавчого забезпечення нової державної регіональної політики Групи радників з впровадження державної регіональної політики в Україні Програми "U-LEAD з Європою"

1. Замість вступу

В Україні є два гірських масиви – Карпатський та Кримський та невисокі нагір'я на Поділлі та на Донбасі.

На нинішній час, Кримські гори є окупованими Російською Федерацією, а українські нагір'я ніколи не сприймалися, як гірські території з особливими проблемами розвитку, тому тут ми спробуємо означити проблеми та можливості розвитку гірських територій саме на прикладі Карпат.

У світі багато територій, які належать до категорії гір. Наука географія визначає гори за умови наявності, одночасно двох складових:

"Гори – ділянки земної поверхні, що високо підіймаються над прилеглими рівнинами та мають сильно розчленований рельєф."

Тобто аби територія визнавалась горами, вона не тільки має високо підійматись над навколишніми територіями, а й мати сильно розчленований рельєф. Цікавим прикладом є столиця Киргизії Бішкек, який розміщений на висоті майже 1000 метрів над рівнем моря, але стоїть на рівнині.

За висотою, знову ж таки географія, поділяє гори на: низькі (до 1000 м); середні (1000–2000 м); високі (понад 2000 м).

10% населення світу проживає у горах і безпосередньо пов'язане з гірськими екосистемами. Проте ще більше людей можуть бути вразливими, якщо гірські екосистеми будуть деградува-

ти чи у горах відбуватимуться швидкі природні кліматичні зміни.

Сьогодні щодо гірських територій розрізняють два підходи, які мають бути взаємоув'язані: збереження гірських екосистем та покращення якості життя людини у гірських територіях на основі інструментів розвитку, ощадливих до використання природних ресурсів гір.

2. Міжнародний досвід

Оскільки гірські території існують у багатьох країнах світу, від дуже багатих та розвинених до досить бідних з низькими темпами зростання, в світі є багато різноманітного досвіду щодо гірських територій, як позитивного так і не дуже.

Найбільш повно ситуацію щодо гірських територій та філософію підходів до їх розвитку викладено у досить всеохопному документі ООН "Порядок денний на 21 сторіччя", ухвалений Конференцією ООН з довкілля та розвитку в Ріо-де-Жанейро, 3-14 червня 1992 року .

Глава 13 цього документу, якраз присвячена проблемам та розвитку гірських територій.

Варто зауважити, що в цьому документі ООН зроблено аналіз ситуації в горах і констатовано, що загалом для гірських територій характерним є відтік населення, вищий рівень бідності, втрата населенням навичок господарювання в горах з мінімальним навантаженням на екосистему, відтак збільшенням навантаження на досить чутливі до зовнішнього впливу гірські екосистеми, що веде до їх деградації. Зсуви ґрунту, надмірні руйнівні повені, лісові пожежі, руйнація дорожньої інфраструктури є індикаторами такої деградації екосистем. Особливо небезпечним для не тільки гірського населення, але й навколишніх рівнин є деградація гірських територій в зонах формування водозаборів.

На наш погляд найбільш важливими рекомендаціями тут є: визначення системи планування використання земель в гірських територіях як орних так і не орних з метою недопущення їх ерозії при збільшенні виробництва біомаси, збереження екологічної рівноваги; стимулювання розвитку секторів, що створюють додатковий дохід не руйнуючи природні екосистеми, таких як туризм, риборозведення, використання відновлювальних ресурсів та природоощадливе добування корисних копалин, збереження та розвиток надання послуг місцевому населенню, щоб зупинити відтік корінного населення та зберегти місцеві громади.

Для вирішення проблеми балансування інтересів зростання якості життя населення гірських територій та збереження їх екосистем документ ООН "Порядок денний на 21 сторіччя" передбачає низку рекомендацій для національних урядів, яку політику щодо гір варто проводити.

Також існує низка міжнародних конвенцій локального характеру, які стосуються країн, регіони яких розміщуються на певних гірських масивах. Зокрема це Альпійська конвенція 1989 року, Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат 2003 року, Центрально-Азіатська гірська хартія 2002 року.

Всі ці документи в більшій чи меншій мірі узгоджуються з документом ООН "Порядок денний на 21 сторіччя" і містять домовленості між конкретними державами, щодо реалізації своєї політики у гірських територіях на основі збалансованості та сталості.

Якщо ми говоримо про Карпати, статус гірських територій в Карпатах та можливий зміст українського законодавства щодо гірських територій, то ми в першу чергу напевне маємо керуватись власне Рамковою конвенцією про охорону та сталий розвиток Карпат.

В контексті цієї конвенції можна окреслити такі основні підходи:

1. інтегроване управління земельними ресурсами;
2. збереження, стале використання та відтворення біологічного та ландшафтного різноманіття на всій території Карпат;
3. збереження та стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття має дотримуватись при реалізації в горах політики таких галузей, як гірське сільське господарство, гірське лісове господарство, управління басейнами річок, туризм, транспорт та енергетика, промисловість та гірничодобувна діяльність;
4. політика просторового планування спрямовується на охорону та сталий розвиток Карпат та враховує особливі екологічні та соціально-економічні умови в Карпатах та їхніх гірських екосистем, та є вигідним для місцевого населення;
5. інтегроване управління та збереження водних ресурсів – поверхневих та підземних вод;
6. застосування безпечних для довкілля заходів у сільському та лісовому господарстві, які забезпечують необхідну затримку опадів у горах з метою кращого запобігання повеням та підвищення безпеки життя і майна;
7. формування сталої транспортної політики, яка забезпечує переваги мобільності та доступу

в Карпатах, водночас зменшуючи негативний вплив на здоров'я людей, ландшафти, рослини, тварин та їхні середовища існування;

8. сприяння сталому туризму в Карпатах, який приносить користь для місцевого населення та базується на неповторній природі, ландшафтах та культурній спадщині Карпат;
9. проведення політики, спрямованої на запровадження екологічно безпечних методів виробництва, розподілу та використання енергії, які зменшують негативний вплив на біорізноманіття та ландшафти, включаючи більш широке використання відновлюваних джерел енергії та енергозберігаючих технологій, коли це необхідно;
10. збереження та підтримка культурної спадщини та традиційних знань місцевого населення, виробництва та продажу місцевих виробів, предметів мистецтва та народної творчості.
11. підвищення екологічної обізнаності та покращення доступу громадськості до інформації щодо охорони і сталого розвитку Карпат та сприяння відповідним освітнім заходам та програмам.

По суті рамкова конвенція є технічним завданням для Українського уряду для розробки політики щодо Карпат. І саме ці підходи конвенції варто враховувати при підготовці законодавчих кроків щодо підтримки розвитку гірських територій.

3. Стимулювання та субсидування

Коли ми в Україні говоримо про гірські території та роль держави у розвитку таких територій, то основний акцент тут зводиться до встановлення правил щодо субсидування людей, які проживають у горах.

Проте, як уже йшла мова вище, проблеми гірських територій є близькими не залежно від того, який це гірський масив, чи яка це країна.

Ми спробували порівняти ситуацію у європейських гірських масивах Карпати та Альпи.

Для цих територій відмінними є значний ВРП на душу населення в Альпійському регіоні і значно менший у регіоні Карпатському. Почасти це пояснюється тим, що Карпатський гірський масив територіально розміщений у країнах, де довгий час діяла "планова" економіка "радянського типу", і ці країни значно відстали у рівні розвитку від країн Європейського Союзу. Зараз, після входження Польщі, Словаччини, Чехії, Угорщини та Румунії в ЄС ситуація у економічному розвитку цих країн суттєво покращилась, але розвиток гірських територій тут суттєво відстає від інших регіонів.

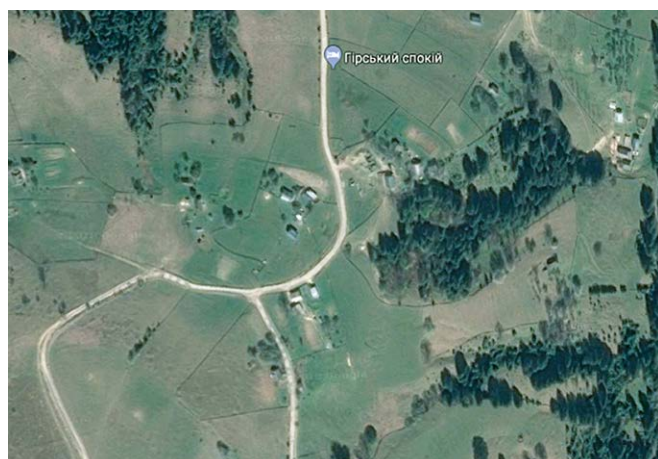
Малюнок 1. Гірське поселення, Австрія

Малюнок 3. Гірське поселення, Польща

Малюнок 2. Гірське поселення, Словаччина

Малюнок 4. Гірське поселення Ільці, Україна

Різницю у реальній ситуації в гірських територіях різних країн, особливо у малих поселеннях добре видно із космосу.

Як видно із малюнків 1-4, для всіх поселень характерною ознакою є їх невеликий розмір та віддаленість від основних міських центрів.

Проте на знімках з космосу добре видно, що поселення європейських країн мають значну кращу дорожню інфраструктуру, ніж українське поселення і вигляд будинків у європейських країнах свідчить про їхню кращу та новішу архітектуру.

На відміну від жителів цих європейських поселень, жителі українських гірських поселень отримують додаткові виплати.

Так само додаткові виплати отримують жителі гірських поселень в Киргизії, малюнок 5. Проте і тут ситуація є далекою від позитивної.

Варто зауважити, що практика встановлення надбавок до різних виплат – від заробітної плати до пенсії є поширеною саме у країнах колишнього СРСР. В залежності від висоти гірського масиву та бюджетних можливостей держави такі виплати суттєво різняться.

Наприклад у Киргизії категорії за рівнем висоти виглядають таким чином:

Малюнок 5. Гірське поселення, Киргизія

Група	Діапазон висоти	Розмір коефіцієнта
1.	1800-1900	1,1
2.	1901-2000	1,2
3.	2001-2200	1,3
4.	2201-2400	1,4
5.	2401-2600	1,5
6.	2601-2800	1,6
7.	2801-3000	1,7
8.	3001 і вище	1,8

У Дагестані, РФ є своя шкала коефіцієнтів.

Гірські території Республіки Дагестан поділяються на зони:

1. перша гірська зона – від 500 до 1000 м над рівнем моря;
2. друга гірська зона – від 1000 до 1500 м над рівнем моря;
3. третя гірська зона – від 1500 до 2000 м над рівнем моря;
4. зона особливих умов – понад 2000 м над рівнем моря.

Крім таких прямих доплат у Киргизії ухвалені низка урядових актів, які мали б сприяти економічному зростанню у гірських територіях, але обмеженість фінансових ресурсів держави та їх певна декларативність поки що не дають якихось суттєвих результатів.

Натомість в Європейському Союзі, де є ціла низка інструментів стимулювання регіонального розвитку, в рамках Альпійської конвенції, Альпійський макрорегіон досягнув значних успіхів у своєму розвитку і рівень ВРП на одну особу у цьому макрорегіоні є одним із найвищих в Європі.

4. Український досвід

Карпати – це перлина України, надбання усього українського народу, яка має бути збережена і раціонально використовуватись багатьма поколіннями українців. Саме з такої філософії слід і відноситись до Карпат, поряд з цим розуміючи, що ця територія є дуже вразливою до економічної активності, яка є загальноприйнятою на рівнинній території. Екосистема гір є складною та незахищеною від людського втручання і тому гори перебувають під захистом не тільки національних держав, а й міжнародного співтовариства.

Це записано у ратифікованій Україною Рамковій конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат.

Розуміючи необхідність збереження унікальної екосистеми Карпат, ми маємо пам'ятати, що в Карпатах споконвіків живуть і мають жити люди. Традиційна система господарства у горах, яка складалась віками у нинішні часи стала руйнуватись, а привнесення у гори не властивих для цієї місцевості способів господарювання не тільки не покращили життя горян, а почасти підірвали можливості природи до самовідновлення, сприяли деградації гірської поселенської мережі, зменшенню чисельності населення у гірських територіях.

Саме тому з метою забезпечення сталого розвитку Карпат, закріплення людей, розвитку традиційного способу ведення господарства,

що не є шкідливим для біосфери, у 1995 році в Україні відбулась спроба створити законодавчу основу для екологічно не шкідливого розвитку карпатських територій. Проте формування такої законодавчої основи завершилось лише прийняттям Закону України "Про статус гірських населених пунктів в Україні".

Згідно з цим Законом 711 населених пунктів Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей отримали статус гірських. Громадянам, які проживають і працюють або навчаються на території гірських населених пунктів цих областей, надано відповідний статус, навіть з видачею посвідчення та права на отримання відповідних пільг і соціальних виплат. Закон у загальних рисах закріплює державні гарантії соціально-економічного розвитку населених пунктів, яким надано статус гірських,

Чинний закон не став каталізатором розуміння усього масиву гірських територій Карпат, як цілісного об'єкта державної гірської політики. Відтак замість комплексного розвитку гірської території фактично було обрано лише один підхід – встановлення низки соціальних виплат мешканцям поселень, що були віднесені до "гірських".

та передбачає виділення бюджетних коштів на заходи, спрямовані на їх розвиток.

Однак за весь час дії Закону фінансування таких заходів за окремою бюджетною програмою не здійснювалось. Виділення коштів з державного бюджету регіонам з гірськими населеними пунктами відбувалось на загальних засадах шляхом фінансування окремих бюджетних програм та через надання субвенцій на виконання інвестиційних проектів соціально-економічного розвитку.

Не зважаючи на те, що нинішній Закон діє уже понад 20 років, основні соціально-економічні проблеми гірських територій продовжують загострюватися:

1. Розвиток гірських поселень стримується недостатньо розгалуженою транспортною та комунальною інфраструктурою. Це негативно впливає на конкурентоспроможність цих територій і знижує їх інвестиційну привабливість.
2. Промисловість і сільське господарство є нерозвинутими і, як наслідок, – безробіття та низький рівень заробітної плати. Характерною ознакою населених пунктів, яким надано статус гірських, є трудова міграція.
3. Медичне обслуговування для гірського населення є часто недосяжним. Дуже гострою є проблема слабого оснащення медичних

установ автотранспортом, недостатньої забезпеченості закладів охорони здоров'я лікарями і середнім медичним персоналом.

4. Накопичуються проблеми у сфері освіти, а саме: мала наповненість класів середніх навчальних закладів, зростаюча потреба у шкільних автобусах для перевезення учнів.
5. На гірських територіях складається несприятлива екологічна ситуація, що пов'язана із такими природними явищами, як повені і паводки. Більшість спеціалістів пояснює це надмірним вирубуванням карпатських лісів. Також на ситуацію впливає промислове виробництво, що ведеться у значних масштабах у передгірських районах.
6. Наявні фінансові ресурси місцевих бюджетів не відповідають потребам соціально-економічного розвитку гірських територій.
7. В гірських районах майже не залишилось традиційного для гір господарства – вівчарства, молочного тваринництва, скоротились місцеві художні промисли.
8. Оголошений державою курс на децентралізацію реалізується ускладнено, як з об'єктивних (дисперсне розселення та значні відстані між селами) так і суб'єктивних причин – небажання окремих керівників виконавчої влади дотримуватись законодавства про об'єднання громад.

Фактично, діючий Закон про гірські населені пункти реалізується лише в частині надання соціальних пільг громадянам, яким надано статус "гірської" особи. Така практика застосування Закону призвела до зростання соціальної напруженості між жителями сусідніх населених пунктів, одні з яких мають, а інші не мають статусу гірських. Діючі умови надання соціальної допомоги породжують ряд зловживань. Для прикладу: пенсіонери з інших регіонів України з метою отримання підвищених пенсій реєструються в населених пунктах зі статусом гірських. Практика надання підвищених стипендій учням і студентам, вихідцям з населених пунктів, що мають статус гірських і при цьому навчаються у навчальних закладах, розміщених в інших регіонах країни породжує соціальну напругу у відносинах зі студентами та учнями – вихідцями з інших регіонів України. По суті закон провокує бажання посилити політику утримання за рахунок державного бюджету.

Щороку загальний обсяг фінансування вище згаданих соціальних виплат зростає, але ситуація не покращується?

Отже слід зрозуміти у чому причина. Є закон, є виплати і є реалії – ситуація в окремих гірських територіях точно є проблемною.

Вірогідними причинами можуть бути такі:

- ▶ мало виділяється грошей.
- ▶ кошти використовуються не на ті цілі;
- ▶ ідеологія підтримки розвитку гірських територій є хибною.

По першій з них: грошей ніколи не буває багато. Тому алгоритм виділення коштів має бути такий: є проблеми – виділяються кошти – аналізується ефективність – коригуються програми – уточнюється обсяг коштів на вирішення проблем – проблеми вирішуються. У випадку із діючим законом видно, що виділення коштів за нинішнім алгоритмом не вирішує проблеми.

Можливо слід погодитись, що нам потрібно переглянути підходи щодо підтримки розвитку гірських територій, виходячи з одного боку з необхідності збереження унікального природного комплексу українських Карпат, а з іншого надавши змогу мешканцям гір бути головними суб'єктами збереження цього комплексу, які мають змогу за це отримати нормальні умови свого проживання у гірських місцевостях.

По другій причині: відповідно до інформації центральних органів виконавчої влади кошти, передбачені по Закону про гірські населені пункти, виділялися виключно на соціальні цілі: на підвищені зарплати бюджетникам, на матеріальну допомогу, на підвищені пенсії і стипендії.

Уже зараз ми розуміємо, що ситуація в слабо заселених районах Полісся, у прикордонних територіях із РФ чи районах близьких до зони розмежування на Донбасі є зовсім не кращою, ніж у Карпатах і тому Україна потребує більш універсального і не дискримінаційного законодавства, яке б стимулювало розвиток проблемних територій, до яких належить і частина гірських територій.

Отже наявність закону та фінансування соціальних виплат, відповідно до цього закону не тільки не зламало ситуацію у регіональному розвитку гірських територій, а в окремих випадках породило нові проблеми – малий та середній бізнес обмежує свою діяльність у гірських територіях, оскільки він отримує обтяження для свого розвитку, а не допомогу, через збільшення виплат.

Треба також поміркувати і над проблемою, чи нині чинний Закон "Про статус гірських населених пунктів в Україні" певною мірою входить у протиріччя з частиною другою статті 24 Конституції України, згідно з якою для громадян "не

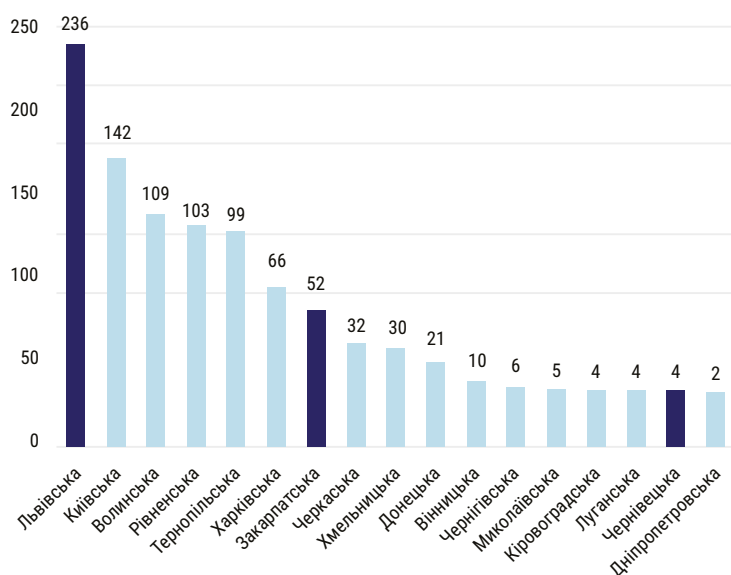
може бути привілеїв чи обмежень за ознаками "місця проживання". Виключно соціальний характер діючого закону є прикладом для внесення подібних законопроектів, що надають привілеї за місцем проживання мешканцям інших регіонів України.

Закон про статус гірських населених пунктів на певному етапі дещо стримав соціальну напругу у гірських територіях, що найперше потерпіли від економічної кризи першої половини 90-тих років, але стратегічно не виправдав очікуваних сподівань і не забезпечив відповідних умов для розвитку і покращення соціально-економічної, демографічної і екологічної ситуації в гірських районах. Саме тому потрібно не просто переглядати вимоги щодо встановлення статусу гірських поселень чи розміри виплат, а змінити ідеологію підтримки розвитку гірських територій.

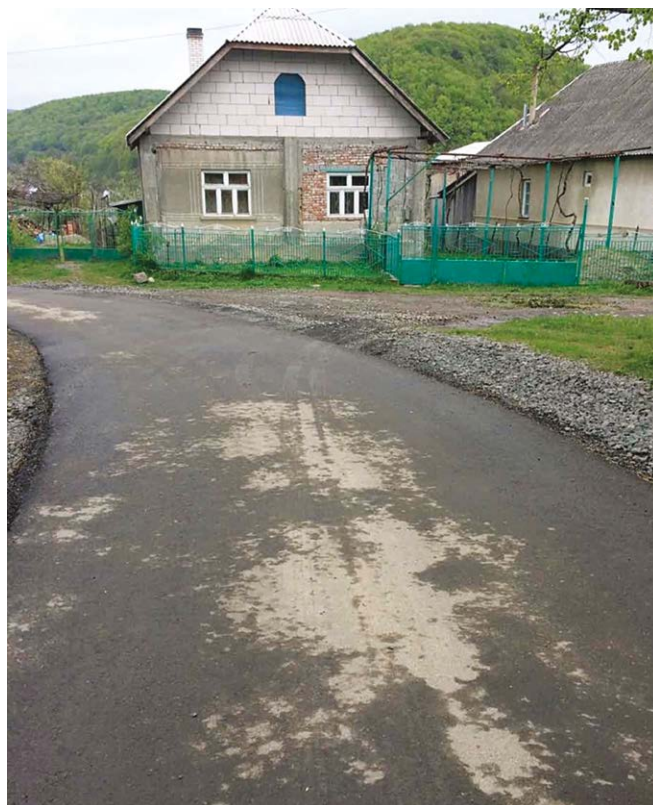
5. Нові підходи до стимулювання розвитку проблемних територій

Починаючи з 2005 року Україна поступово вибудовує свою власну систему формування та реалізації державної регіональної політики, яка після ухвалення Закону "Про засади державної регіональної політики", визначення джерел фінансування регіонального розвитку через механізм Державного фонду регіонального розвитку відповідно до статті 24-1 Бюджетного кодексу України та затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (ДСРР2020) набирає рис типово європейської.

Правда в процесі реалізації нових підходів до регіонального розвитку виявилось, що існує низка перепон, як нормативного (є окремі ла-

Малюнок 6. Кількість робочих місць у бюджетній сфері, створених завдяки ДФРР

Малюнок 7. Типовий "проект регіонального розвитку" капремонт вулиці в гірському селі Анталовці Закарпатська область

куни законодавства) так і психологічного (не готовність регіонів до стратегічного планування і проектного підходу до розвитку) характеру.

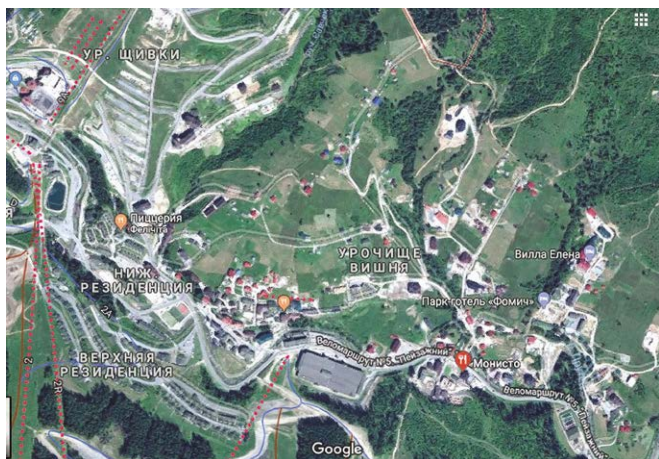
Аналіз ситуації з реалізацією нових підходів до регіонального розвитку, у тому числі в областях Карпатського субрегіону показує, що області у своїх власних стратегіях не виділяють розвиток гірських територій своїм пріоритетом, а на фінансування за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР) не подаються розвиткові проекти для стимулювання розвитку гірських територій.

Наприклад Закарпатська область подає найбільшу кількість "проектів регіонального розвитку", тобто ці "проекти" є дуже невеликими, дуже локальними і такими, що точно не впливають на розвиток гірських територій.

Регіони подавали проекти в рамках яких створювались робочі місця винятково у бюджетній сфері, що у випадку гірських територій потребуватиме додаткових виплат з бюджету.

Отже з цілковитою впевненістю можна стверджувати, що "карпатські" області України досі не використовують наявні державні механізми стимулювання регіонального розвитку для розвитку своїх гірських територій.

На нормативному рівні в Україні поки що не визначено окремі типи проблемних територій для

Малюнок 8. Село Поляниця, високогірне

яких характерними ознаками є наявність перепон для мобілізації внутрішніх ресурсів та обмеженість можливостей розвитку.

До таких територій належать території з обмеженим доступом – це передусім острови, гірські території, території в межах заповідників; сільські території із низькою щільністю населення; старопромислові райони де є мономіста, створені навколо одного-кількох підприємств однієї галузі, що занепадає; прикордонні райони біля кордону з РФ; території біля зони розмежування на Донбасі.

До кожного типу території має бути вироблено свої окремі інструменти державної підтримки: від надання пільг з оподаткування податком на прибуток новоствореним юридичним особам, які відповідають встановленим ознакам до державного страхування ризиків для підприємств, що працюють у певних проблемних територіях.

Виходячи із такого підходу варто виокремлювати не просто "гірські території", як досить значні масиви території Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської чи Чернівецької областей, а власне території з обмеженим потенціалом розвитку.

Як видно із малюнків 8 та 9. Дві гірські території сьогодні різняться між собою просто катастрофічно. Село Поляниця має гарну інфраструктуру, багато об'єктів туристичного призначення, що відкривають можливості для місцевої зайнятості, натомість село Дземброна глибоко депресивна територія із низькою щільністю населення. Відтак до таких різних територій мають застосовуватись зовсім інші інструменти розвитку.

6. Замість підсумку

Карпатський макрорегіон є дуже важливим для України. Це не тільки природній резерват чисто-

Малюнок 9. Село Дземброна, високогірне

го повітря, лісу, мінеральних вод та наші ворота у Європу. Це край де ще почасти збереглась автентична гірська українська культура та народні традиції. В умовах втрати Криму та ризиків Азовського моря, ця територія стає домінуючим місцем відпочинку українців. Це дає новий шанс для Карпат і їх жителів, але це й веде до нових ризиків економічного, соціального, психологічного та природоохоронного характеру.

В цих умовах, одні території Карпат можуть отримати нові можливості та ресурси для зростання, а інші, на їх фоні можуть і далі занепадати.

Саме тому сьогодні українська держава має оцінити ситуацію щодо Карпат в нових умовах і запропонувати нові, модерні підходи до їх розвитку, виходячи із такого аналізу та використовуючи підписані раніше міжнародні документи, зокрема згадану вище Карпатську конвенцію.

Так само при реалізації різних державних секторальних програм в гірських територіях слід дотримуватись принципів, закладених у Конвенції.

Обласні ради та обласні адміністрації карпатських областей уже зараз мають змогу і можуть реалізовувати проекти розвитку гірських територій в рамках законодавства, що регулює регіональний розвиток, використовуючи для цього нові можливості, які дає децентралізація.

Що стосується виплат соціального характеру за проживання у гірських територіях, то цей інструмент варто поступового обмежувати, компенсуючи його стимулюванням місцевої економіки, яка створює можливості зростання доходів домогосподарств у гірських територіях.

Ключовим питанням, яке має вирішуватись за максимальної участі держави є забезпечення доступності гірських поселень до соціальної інфраструктури центрів нових спроможних громад та їх включення у загальноукраїнську дорожню мережу.

Розвиток гірських територій: концептуальні підходи ЄС

Сергій Максименко

Заступник керівника Групи радників з впровадження державної регіональної політики в Україні Програми "U-LEAD з Європою"

Незважаючи на те, що цілісної інтегрованої та формалізованої стратегії ЄС щодо гірських територій (зокрема в рамках політики згуртованості – Cohesion Policy) не існує, нормативно-правова база ЄС визнає гірські території такими, що потребують певної окремої уваги та підтримки з огляду на відносно низький рівень доступності та перманентні природні та демографічні обмеження, які у першу чергу стосуються ведення сільського господарства.

Стаття 174 Договору про функціонування Європейського Союзу характеризує гірськість як "суворе та постійне природне обмеження". Але на думку багатьох політиків і науковців Європейського Союзу, це розуміння гірських регіонів вже дещо застаріло. Гірська місцевість створює очевидні виклики, але також створює можливості для розвитку.

Загальний підхід та ставлення полягає у тому, що специфічні риси та можливості гірських районів повинні також братися до уваги, а не лише ті проблемні питання та виклики, з якими вони стикаються. Гірські райони занадто різноманітні, що унеможлиблює розроблення інтегрованої європейської стратегії. Однак, вважається, що можна розробляти основи стратегій розвитку в гірських районах, беручи до уваги специфічні проблеми та важливість гірського землеробства, високий рівень біологічного різноманіття в гірських районах та їх специфічний вплив на зміну клімату. Політика згуртованості могла б використати таку структуру для більш ефек-

тивного вирішення демографічних проблем багатьох гірських районів та більш ефективного їхнього економічного та соціального розвитку за допомогою покращеної перспективи сталого розвитку. Це також передбачає більш гнучкі механізми управління багатьма рівнями.

Гірські території Європи: еволюція політики щодо підтримки гірських територій

Гірські території є джерелом важливих природних ресурсів (корисні копалини, ліс) та є центрами біологічного та культурного розмаїття, що створює підґрунтя для розвитку туризму зокрема, та можливості для різноманітної економічної діяльності взагалі.

Релевантність, важливість і значення потенціалу гірських територій у контексті та масштабі ЄС пояснюється наявністю можливості дістати зиск від екосистеми – екосистемні послуги. Важливість та значення екосистеми гір почали визнавати ще в середині 19 століття, коли кілька країн альпійського регіону (починаючи з Баварії та Австрії у 1852 році) прийняли закони щодо регулювання та обмеження вирубки лісів.

На початку ХХ століття естетичні та біорізноманітні цінності гір визнавалися шляхом створення національних парків, спочатку у Швеції (з 1909 р.), у 1910-х роках в Іспанії та Швейцарії; в 1920-х роках в Італії; і в 1930-х роках в Болгарії, Греції, Польщі та Румунії. Важливість підтримки економічно активного населення в гірських районах була закріплена у швейцарському законодавстві з 1920-х років, в конституції Італії з 1946 року, в законодавстві Австрії та Франції від 1960-х років. У кожній країні визначені конкретні муніципалітети (а іноді і частина муніципалітетів) щодо застосування цих

законів, в першу чергу з точки зору обмежень сільськогосподарського виробництва, а також, у Швейцарії – доступності.

Однак, не зважаючи на те, що специфіка гірських територій визнавалась, це визнання не мало швидким наслідком появу певної державної політики (public policy), яка народилась тільки на початку ХХ століття. Спочатку відповідна публічна політика різних держав, а пізніше ЄС, передбачала заходи для бенефіціарів на відповідній території – в основному, дотації для фермерів.

Перші приклади визначення та виділення гірських територій в окрему категорію у контексті державної політики можна знайти в ініціативах окремих країн в 1920-1960-х рр. Країни, такі як Австрія, Франція, Італія та Швейцарія, прийняли закони (часто ініційовані лобістами від сільського господарства та новими неурядовими організаціями), що визнають специфічні обмеження на гірське сільське господарство та, відповідно, необхідність фінансової підтримки гірських фермерів. Такі аргументи та пов'язана з ними політика призвели до першого офіційного визначення та виділення гірських територій, які конкретно підтримуються кожною державою. Такі процеси були частиною зростаючого тренду – набуття державною політикою територіальних ознак. Впродовж двадцятого століття цей тренд був матеріалізований у політиці європейських держав.

З 1960-х до 1980-х років кілька європейських держав почали діяти поза межами секторального/галузевого підходу, створюючи також підґрунтя для наступного визначення проектних регіонів, тобто таких, що не співпадають з адміністративними кордонами, а визначаються з метою впровадження проектної діяльності. Такі країни, як Італія, Швейцарія та Франція, прийняли закони про сприяння соціально-економічному розвитку та охороні природи в гірських районах. Це вимагало нових визначень і розмежувань, при чому кожна країна використовувала власний набір методологій.

Ця друга хвиля вдосконалення/розвитку державної політики призвела до створення та інституціоналізації проміжних рівнів організації. Наприклад, італійські та швейцарські закони визначали як гірський регіон на національному рівні, так і міжмуніципальні установи (comunità montane в Італії та régions de montagne/Bergregionen у Швейцарії) – як рівень для розроблення та реалізації проектів розвитку.

Законодавство Франції визначило гірські масиви (наприклад, Піренеї, Юру і Вогези) як рівень, на якому був призначений представник національної адміністрації (комісар масиву), а також створено асамблею соціально-економічних акторів (Comité de massif). На цьому рівні було також організовано регіональне планування підтримки розвитку сільської

місцевості та вдосконалення доступності, наприклад, через Центральний план масиву для трансрегіональної зони, включаючи всі, або частини шести французьких регіонів, а також окремі департаменти та муніципалітети в них.

Хоча Франція, Італія та Швейцарія і використовують різні моделі, вони є державами, які приділили найбільшу увагу інституціоналізації гірських територій у розробці та впровадженні політики, побудові відповідних установ відповідно до ієрархічної системи управління кожною країною. Більше того, у двох із цих країн депутати відповідних органів влади гірських регіонів створили асоціації для підтримки політики сільського господарства та регіонального розвитку. У Швейцарії було створено більш широке лобі для гірських регіонів: Швейцарська робоча група для гірських районів (SAB), яка об'єднує декілька кантонів, гірських регіонів, та професійних об'єднань.

Політика Європейського Союзу щодо розвитку гірських територій

На відміну від законодавчої та інституційної активності держав-членів, на рівні ЄС існує лише один нормативний акт, що конкретно стосується гірських районів: директива Європейської Комісії (1975 р.) щодо підтримки територій з менш сприятливими умовами, метою якої є надання субсидій фермерам, які через "природні обмеження" не можуть справедливо конкурувати з сучасними сільськогосподарськими виробниками у низькодолах. Згідно зі Статтею 18 директиви, кожна держава-член може визначити частини своєї території, застосовуючи певні критерії щодо висоти, а іноді й крутизни схилу – як гірські. Незважаючи на те, що директива відобразила спільне бачення ЄС та країн-членів (гори – як природне обмеження для сільськогосподарського виробництва), вона не містила спільних критеріїв для визначення відповідних територій. Натомість, визначення гірських регіонів як проектних регіонів залишалось "націоналізованим", частково – під впливом національних спілок фермерів.

Існує визначення чотирьох типів територій з менш сприятливими умовами, які можуть розраховувати на фінансову підтримку:

1. Території, що підпадають під дію екологічних обмежень (Стаття 16), – характеризуються обмеженнями використання земель сільськогосподарського призначення, встановленими правилами захисту навколишнього середовища Співтовариства;
2. Гірські райони (Стаття 18), що характеризуються коротким вегетаційним сезоном через висоту або круті схили на низькій висоті;
3. Інші, менш сприятливі території (Стаття 19), які характеризуються низькою продуктивністю внаслідок природного середовища, що призводить до помітного зниження середньостатистичних економічних показників та чисельності населення, що є низьким чи зменшується, та яке переважно залежить від сільськогосподарської діяльності;
4. Території, що постраждали від конкретних обмежень (Стаття 20), де необхідно продовжувати ведення сільського господарства, щоб зберегти або покращити навколишнє середовище, підтримувати сільську місцевість та туристичний потенціал території, або захищати берегову лінію.

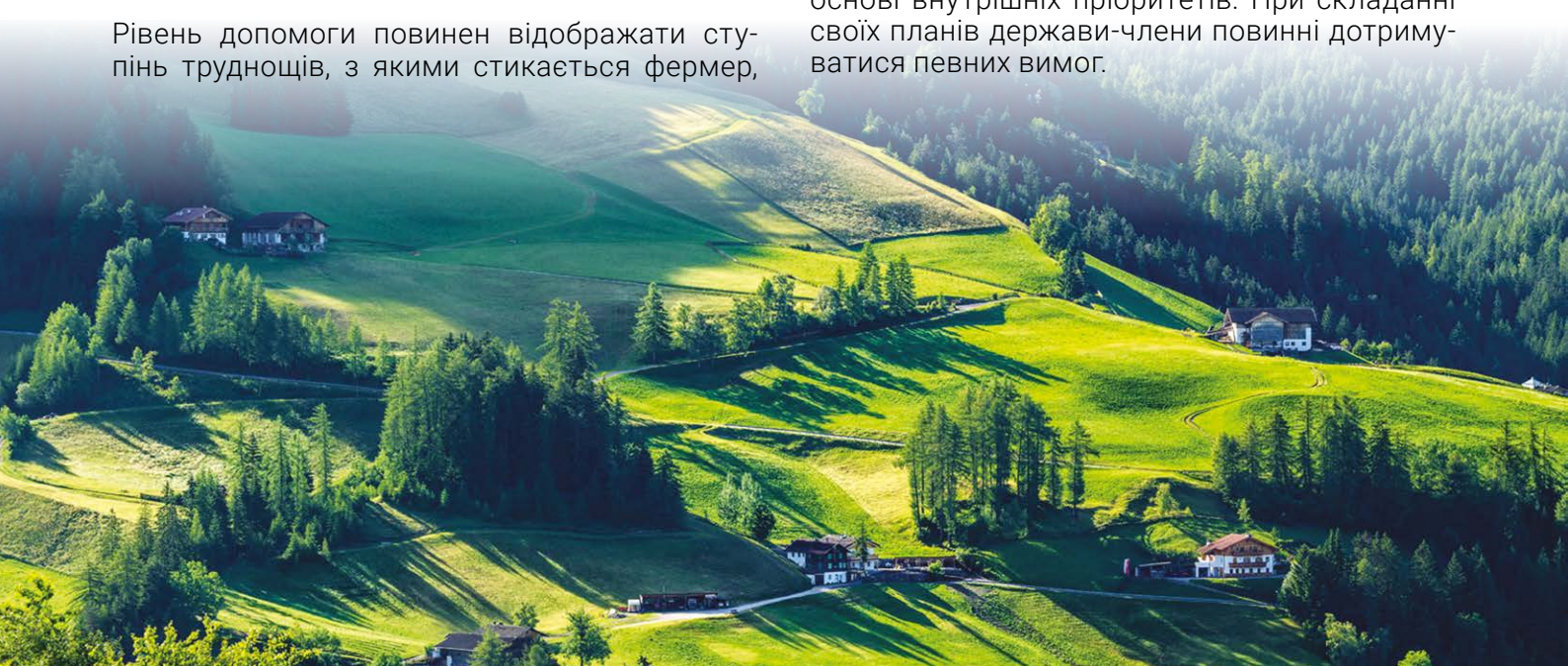
Загальна частка земель сільськогосподарського призначення, що класифікується як "менш сприятлива", широко відрізняється між собою у держав-членів, від 1% у Данії, до більш ніж 98% у Люксембурзі. Ці пропорції також змінювалися з часом у деяких країнах-членах. У період 1975-1998 рр., частка земель сільськогосподарського призначення, яка вважалася менш сприятливою, зросла з 37% до 56% у Італії, та з 51% до 70% в Ірландії. Рахункова палата ЄС зазначала зокрема, що це підозріло: "з огляду на те, що гірські райони (їхня загальна площа) не змінилися, збільшення є ще більш дивними з урахуванням прогресу у поліпшенні ґрунту та розвитку сортів."

Рівень допомоги повинен відображати ступінь труднощів, з якими стикається фермер,

– отже, така допомога має бути відповідним компенсаційним чинником. Країни-члени встановлюють конкретний рівень допомоги на гектар в межах, що встановлені на рівні ЄС. Суми допомоги/компенсації значно розрізняються між державами-членами, починаючи від середніх по країні на відповідний гектар у розмірі від 15 до 55 євро в Іспанії, Швеції, Польщі та Великобританії, до виплат від 175 до 250 євро на гектар у Австрії, Фінляндії і Мальті. У межах країн рівні компенсації можуть різнитися, наприклад, для різних типів територій з менш привабливими умовами. Граничний рівень допомоги, що встановлений на рівні ЄС, може бути перевищено в окремих випадках, за умови, що середній рівень допомоги, що виплачується кожною державою-членом, перебуває у цієї межі. У одному із звітів про оцінку, підготовленому для Європейської комісії, згадуються приклади кількох країн, де рівень компенсації досягав 800 євро за гектар на певних австрійських та італійських гірських фермах та португальських острівних фермах.

Схема допомоги фермерським господарствам у районах, які вважаються "менш сприятливими", є частиною Спільної аграрної політики Європейського Союзу. Вона базується на думці, що існують суспільні вигоди, які будуть забезпечені шляхом підтримки сільського господарства на територіях з менш сприятливими умовами, де інакше можна було б втратити землю. З точки зору держав-членів ЄС це є добровільним елементом Спільної сільськогосподарської політики ЄС, і, на відміну від основних виплат в рамках цієї політики, він співфінансується з національних бюджетів та з бюджету ЄС.

Кожна держава-член отримує фіксовану частку коштів Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських територій (ЄФРСР) для фінансування своєї політики розвитку сільських територій. Вона повинна підготувати національний план, в якому зазначається, як вона пропонує виділити ці кошти на основі внутрішніх пріоритетів. При складанні своїх планів держави-члени повинні дотримуватися певних вимог.

Передумови для подальшого розвитку: економіка, доступність, транспорт та надання послуг

Недостатня економічна диверсифікація породжує крихітні ринки праці, які можуть не забезпечити можливості для місцевої молоді, що призведе до депопуляції та зменшення стійкості до зовнішніх економічних потрясінь. Стратегії розвитку "на основі активів" можуть сприяти диверсифікації, але повинні включати постійні зусилля для визначення "активів" та розвитку пов'язаних з ними заходів. Гірські райони мають давні традиції економічної диверсифікації, і можна знайти багато цікавих практик, які варто поширювати.

Економічній диверсифікації може сприяти дистанційне працевлаштування завдяки новітнім інформаційним технологіям. Проте існують різні форми роботи, кожна з яких має специфічні вимоги щодо доступності, соціального середовища та пропозиції щодо послуг. Стратегії, що спрямовані на використання дистанційного працевлаштування, як фактору розвитку, повинні враховувати нові тенденції, а також відмінності між європейськими країнами щодо гнучких механізмів роботи.

Політика підтримки гірських районів має враховувати не тільки економічні надходження від окремих проектів, але й їх внесок у збалансований розвиток громад та регіонів. Поняття "суспільне благо/суспільний інтерес" має важливе значення в цьому відношенні. Для посилення спроможності Структурних фондів підтримувати розвиток в гірських районах, окремі ініціативи повинні усвідомити свої соціальні, екологічні та економічні витрати та вигоди.

Для поліпшення доступності надмірна увага традиційно приділялася "твердій інфраструктурі". Структурні ж фонди просунули "м'які" проекти з підтримки бізнесу, підприємництва та інновацій. Ці зусилля потрібно продовжувати, одночасно визнаючи, що деякі інвестиції у фізичну інфраструктуру є обґрунтованими.

Інфраструктура полегшує, але не уособлює стійкий економічний розвиток. Покращена інфраструктура може покращити зв'язок та сприяти збільшенню експорту, але також може відкрити місцеві ринки до більшої конкуренції.

Широкосмуговий інтернет можна розвивати через механізм державно-приватні партнерства (ДПП), оскільки регуляторна база підтримки структурних фондів для ДПП була покращена на поточний період програмування 2014-2020 рр. Розширений широкосмуговий доступ може підтримувати економічний розвиток, освіту та управління.

Проблеми, пов'язані з наданням послуг, що становлять загальний інтерес, у віддалених гірських районах схожі на подібні проблеми на

малих островах та у малонаселених територіях. Прибутковість у цих районах часто є занадто низькою для того, щоб приватні суб'єкти могли оперативним чином надавати послуги загального користування, а собівартість їх надання є високою через відсутність певного економічного масштабу. Стратегічні варіанти вирішення цих проблем повинні заохочувати альтернативні та інноваційні рішення. Продовження "рівного доступу до загальнодержавних послуг" не є життєздатним варіантом – тому необхідно розробляти індивідуальні рішення, які були б адаптовані до місцевих та регіональних потреб та можливостей.

Зміна клімату несе особливо важливі наслідки для гірських районів. Дослідження з цих питань переважно зосереджені на Альпах, хоча і проекти в інших гірських масивах мають важливе значення. Зрозуміло, що потрібні цілісні стратегії для подолання потенційно різкого збільшення природних небезпек, спричинених кліматичними змінами. Однак кліматичні зміни також можуть принести і корисні наслідки, які необхідно розглядати в процесі інтегрованого планування та управління. В горах зосереджені осередки біологічного різноманіття та охоронювані території. Управління цими майданчиками, а також використання їх для рекреації, туризму, освітніх заходів та досліджень, пов'язаних з ними, забезпечують додаткову зайнятість на фоні малої кількості інших можливостей у віддалених районах.

Цільова програма Структурних фондів для гірських територій на програмний період після 2020 року не зможе вирішити усі наявні різноманітні проблеми. Її мета повинна полягати у створенні рамок, які допоможуть регіональним та національним програмам використовувати можливості та вирішувати проблеми розвитку в гірських територіях та заохочувати співпрацю між програмами, що працюють в окремих гірських масивах. Такі підходи до дій та співпраці можуть бути застосовані в рамках "політики, що спрямована на території" (place-based policy).

В ЄС розуміють, що для вирішення демографічних, економічних та екологічних проблем у гірських районах, потрібні більш інтегровані підходи та використання структур для координації міжгалузевої політики. Політика згуртованості може підвищити ефективність, краще визнаючи специфіку гірських областей на кожному кроці відповідних процесів програмування. Фахівці визнають, що з початку планування нового програмного періоду слід заохочувати партнерства, ретельно вивчати, як представлені субрегіони з відмітними географічними ознаками, та як їхні погляди на відповідний стратегічний підхід інкорпоровані до операційних програм.

Результати моніторингу проектів ДФРР 2015-2017 рр.

Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Чернівецька області

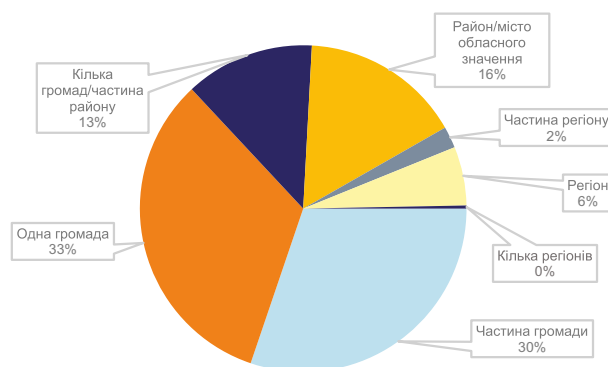
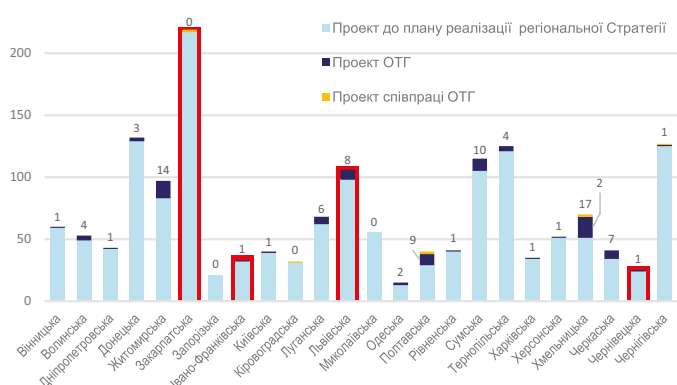

Василь Кашевський

Радник з питань планування регіонального розвитку
Групи радників з впровадження державної регіональної політики в Україні Програми "U-LEAD з Європою"

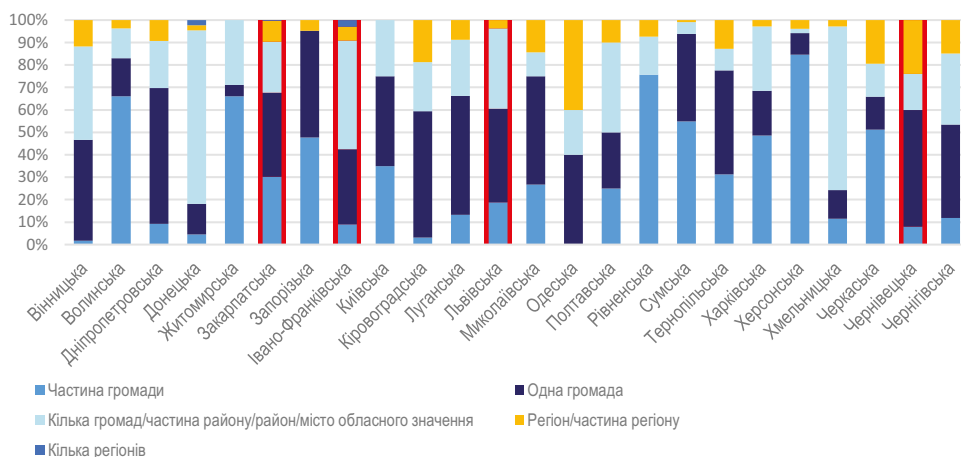
Методологія

- ▶ Предмет моніторингу – всі проекти, реалізація яких завершилася у 2015-2017 роках – на веб-порталі dfrr.minregion.gov.ua
- ▶ До 29 березня 2018 року була зібрана інформація про 1646 проектів. Первинний аналіз інформації про реалізовані проекти був здійснений радниками з питань регіонального розвитку 20 обласних Центрів розвитку місцевого самоврядування. Зібрані дані, які були основою для проведення моніторингу, знаходяться за посиланням Goo.gl/sozMHX
- ▶ Обробка даних та підготовка аналітичних висновків здійснені групою радників з впровадження державної регіональної політики в Україні Програми "U-LEAD з Європою".

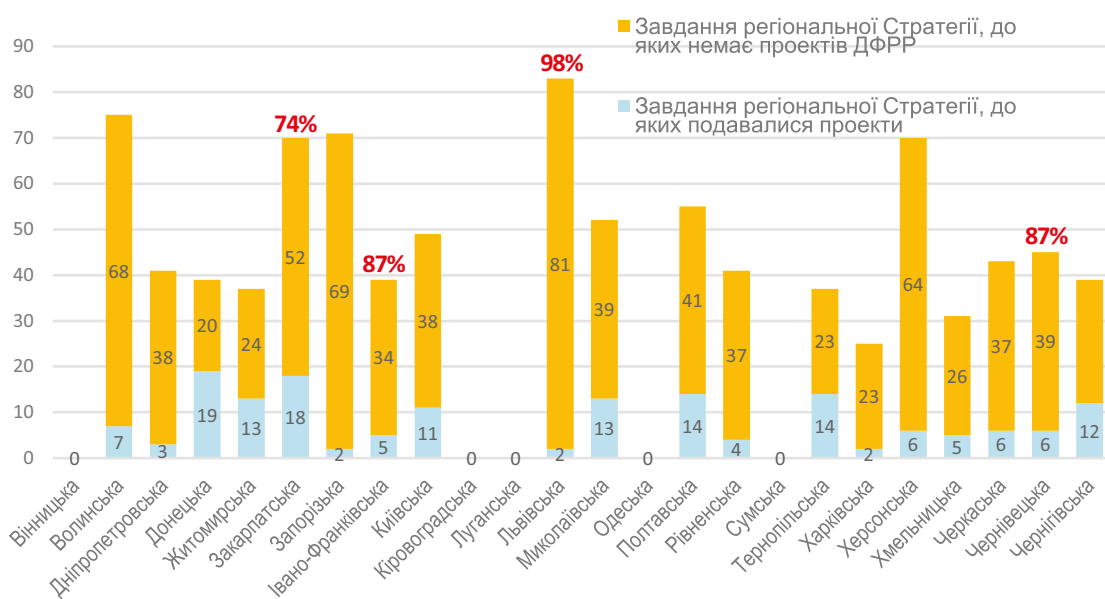
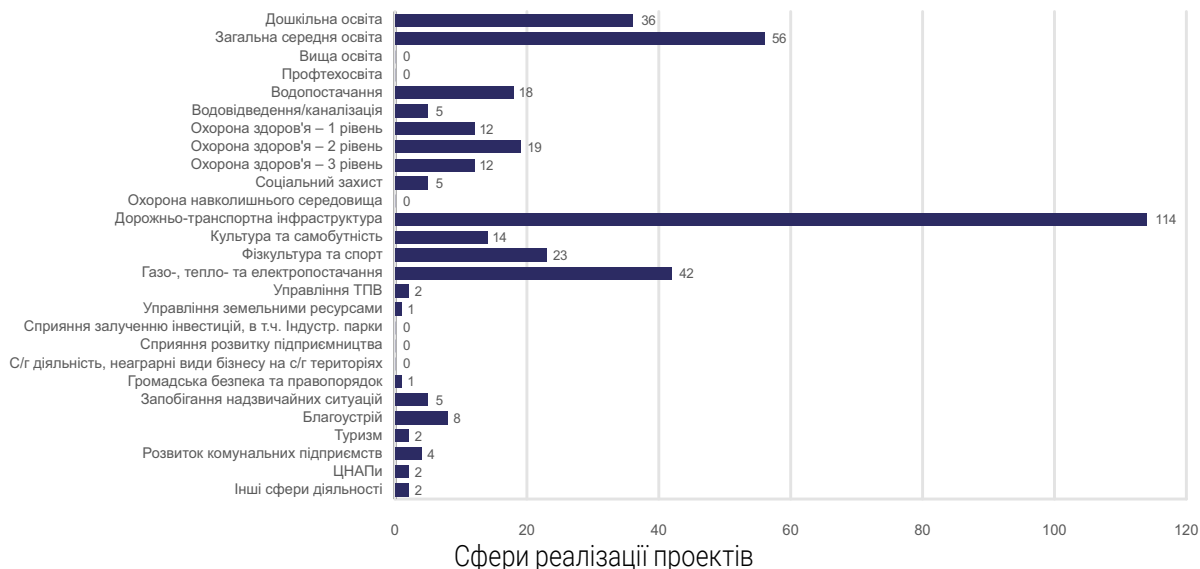

Тематичні напрямки проектів

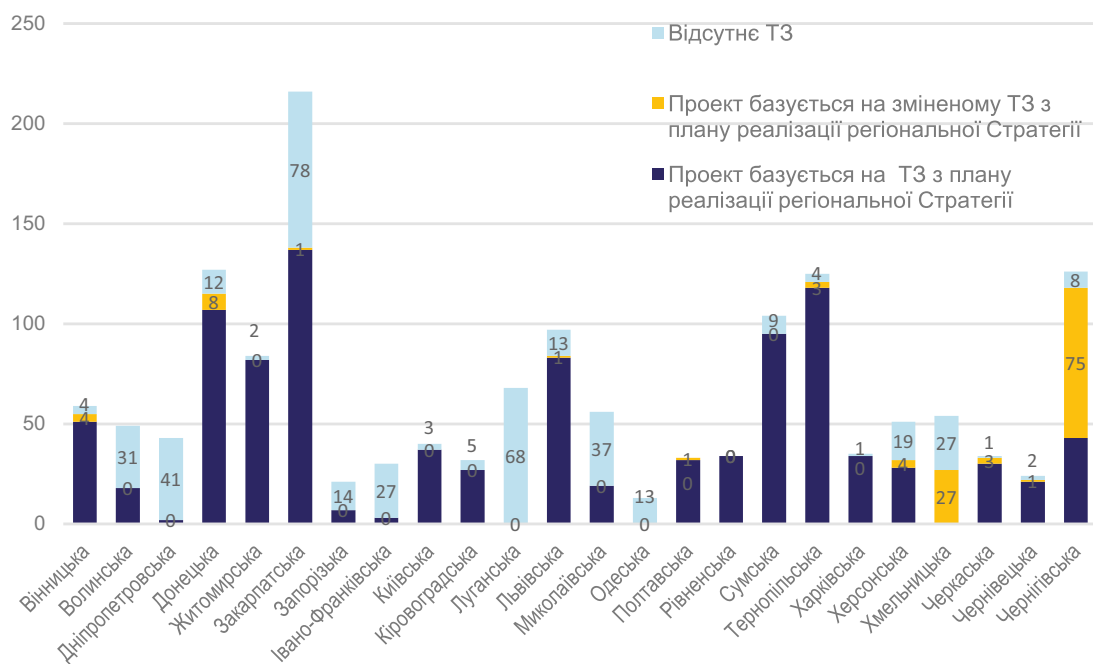
Територія впливу проектів

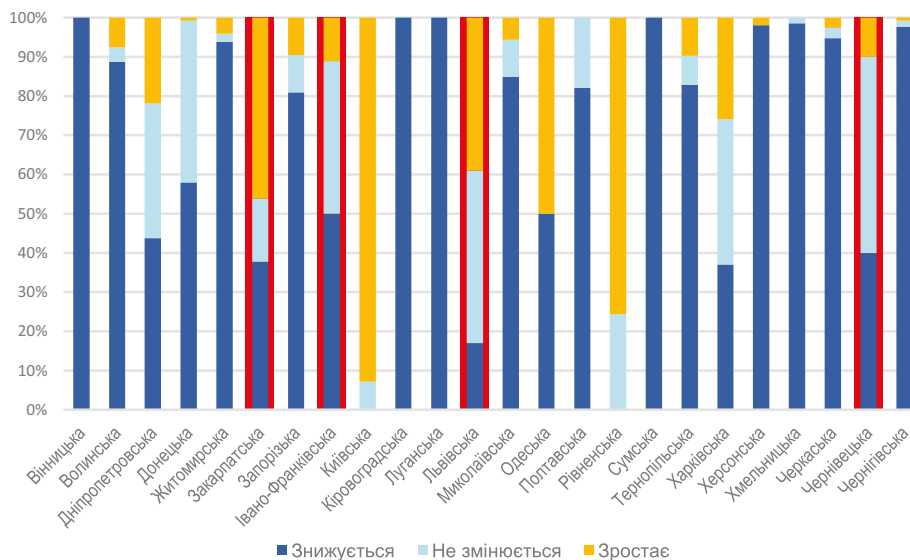
Територія впливу проектів у регіонах

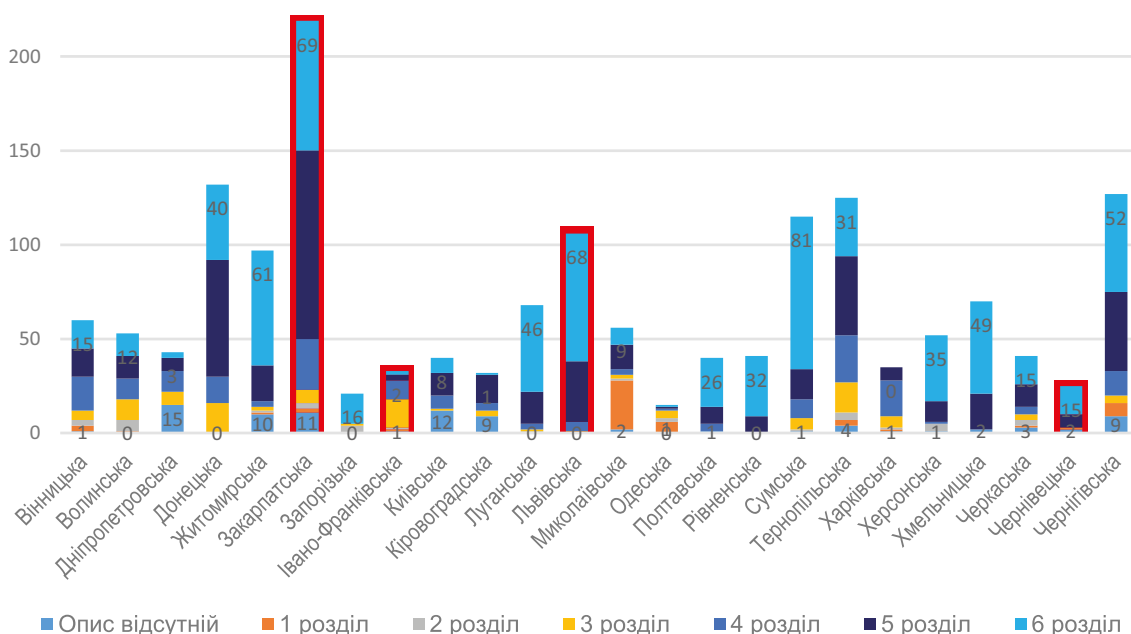
Невідповідність проектів завданням регіональних стратегій

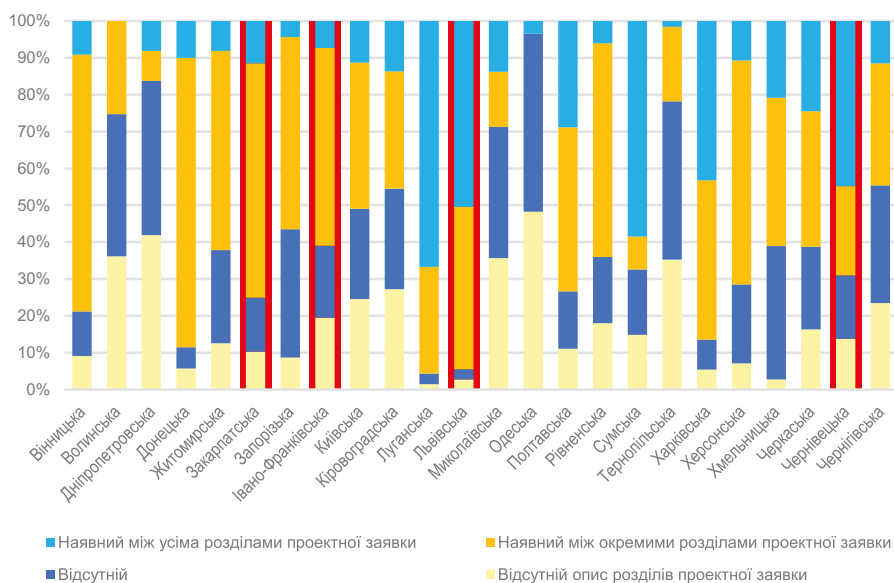
Технічні завдання на проекти

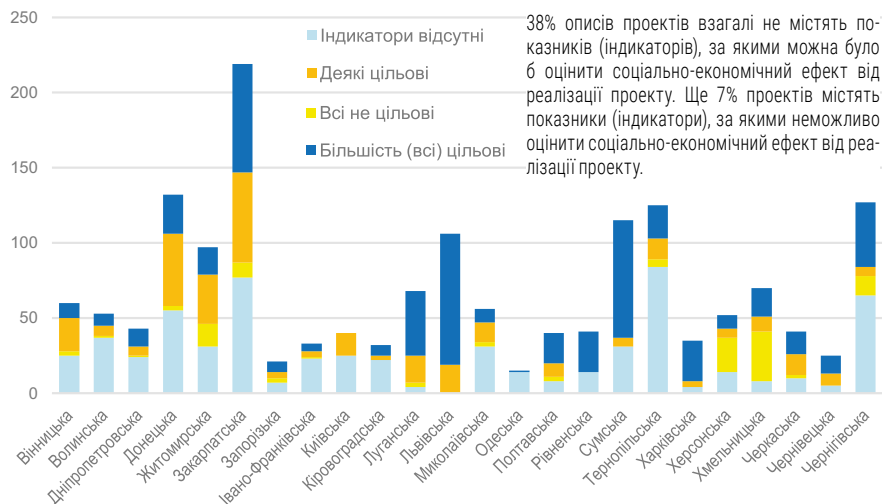
Чисельність населення громади, у якій реалізовано проект

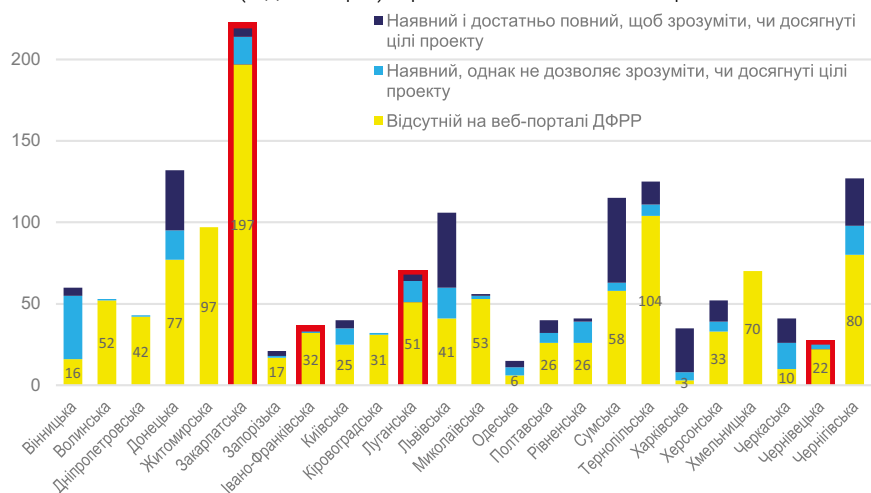
Кількість заповнених заявниками розділів аплікаційної форми проекту

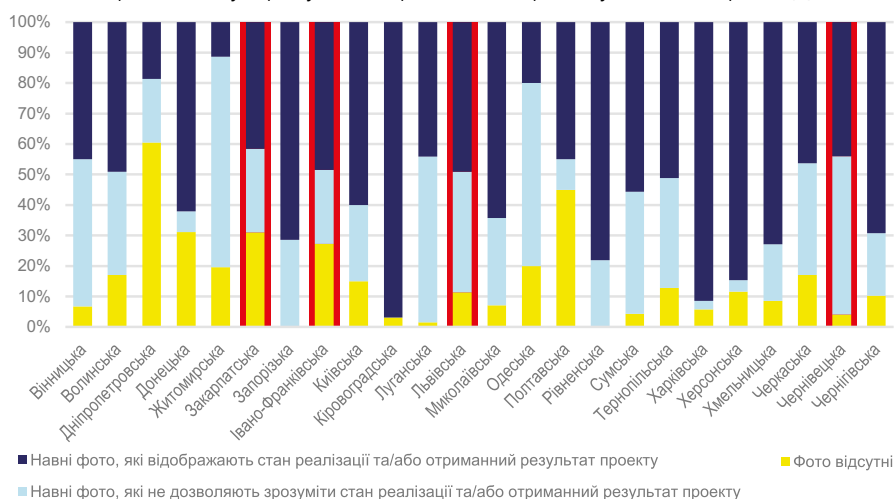
Логічний взаємозв'язок між розділами проектної заявки

Якість показників (індикаторів) ефективності в описах проектних заявок

Звіт про досягнуті результати реалізації проекту на веб-порталі ДФРР

Фото, що демонструють досягнуті результати проекту на веб-порталі ДФРР

Короткі висовки про перші 3 роки реформованого ДФРР

- ▶ Ключове завдання державної регіональної політики – підвищення конкурентоспроможності регіонів та зростання надходжень до бюджетів.
- ▶ Держава передала обласним органам влади повноваження і значні ресурси у сфері регіонального розвитку (законодавство про ДФРР забезпечує самостійність регіонів у визна-

ченні пріоритетності спрямування коштів та конкурсному відборі проектів)

- ▶ Як регіони використали ці нові повноваження? У що інвестували ресурси ДФРР?
- ▶ Жодної копійки з ДФРР не інвестовано у 82% завдань регіональних стратегій розвитку, передусім тих, які мають прямий вплив на підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки.

Розвиток гірських населених пунктів у контексті реалізації регіональних стратегій розвитку

Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2020 року

Дата затвердження – 06.03.2015

На підтримку розвитку гірських територій спрямована операційна ціль "3.6 Вирівнювання диспропорцій розвитку гірських, передгірних і низинних територій", яка включає:

3.6.1 Формування системи надання регіональних дотацій та підтримки суб'єктів господарювання на гірських територіях

3.6.2 Формування та підтримка діяльності інституцій економічного і соціального розвитку на гірських територіях

3.6.3 Формування регіональної системи підтримки екологічно допустимих бізнесів на гірських територіях

План заходів з реалізації стратегії включає завдання і проекти:

3.3.2. Розвиток сільськогосподарського виробництва через підтримку впровадження сучасних технологій та інновацій у виробництво і переробку сільськогосподарської продукції

Проект "Створення гірських центрів зі збору та переробки дарів лісу" (9 млн грн.)

3.6.1. Формування системи надання регіональних дотацій та підтримки суб'єктів господарювання на гірських територіях

Проект "Фінансово-кредитна та інвестиційна підтримка суб'єктів підприємництва" (1 млн грн.)

3.6.3. Формування регіональної системи підтримки екологічно допустимих бізнесів на гірських територіях.

Проект "Карпатський шлях дерев'яної архітектури – заходи для збереження і промоції культурної та історичної спадщини українського-польського прикордонного регіону" метою якого є створення та промоція на основі спільної культурної та історичної спадщини гірських районів України та Польщі нового туристичного продукту – Карпатський шлях дерев'яної архітектури (2.8 млн грн.)

На даний момент реалізовано проект млн грн. "Реконструкція будинку культури і дозвілля в с. Н. Ворота, вул. Перемоги, 1, Воловецького району"; за результатами реалізації якого у 2015 році виконано наступні заходи: демонтаж покриття даху із заміною на профільований металевий настил із збереженням кроквяної системи; споруджено люк виходу на покрівлю,

слухове вікно, блискавкозахист; споруджено на горіщі приміщення для кабінету з фойє та білярдним залом.

Стратегія розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 року

Затверджена рішенням 32 сесії Івано-Франківської обласної ради від 17.10.2014. № 1401-32/2014

238 населеним пунктам області надано статус гірських, в них проживає майже третина населення області. У гірській місцевості розташовано 7 районів (Богородчанський, Верховинський, Долинський, Коломийський, Косівський, Надвірнянський, Рожнятівський) та 2 міські ради (Болехівська, Яремчанська).

В плані заходів з реалізації стратегії у частині підтримки розвитку гірських територій на 2015-2017 рр. були визначені проекти:

Програма 1: СТІЙКИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

- Брендинг Івано-Франківської області
- Розвиток системи "єдиного вікна" для потенційних інвесторів
- Встановлення спеціалізованого програмного забезпечення для державних адміністраторів обласного дозвільного центру
- Підтримка та розвиток мережі бізнес-інкубаторів
- Впровадження, сертифікація та функціонування систем управління якістю, довкіллям та ін. на
- підприємствах, установах, організаціях
- Створення Фонду кредитних порук (ФКП) для суб'єктів малого та середнього підприємництва (МСП)
- Енергоефективна громада
- Створення демонстраційно-промоційного центру альтернативних джерел теплопостачання на базі ДП "Лісекоцентр"
- Розробка Концепції забезпечення біопаливом об'єктів бюджетної сфери місцевого підпорядкування (в рамках біопаливного кластеру)
- Реконструкція вуличного освітлення в населених пунктах області з використанням енергії сонця
- Стратегічна оцінка використання відновлюваних джерел енергії в області з врахуванням туристично-рекреаційного розвитку регіону

- Електронний паспорт населених пунктів
- Розроблення (оновлення) генеральних планів міст та громад
- Створення системи моніторингу та автоматизованого диспетчерського управління об'єктами водопровідно-каналізаційних господарств Івано-Франківської області
- Протипаводковий захист населених пунктів області
- Будівництво очисних споруд та каналізаційних мереж у м. Яремча
- Реконструкція полігону ТВП (твердих побутових відходів), смт Верховина
- Розумний менеджмент у поводженні із твердими побутовими відходами на території Яремчанської міської ради, м. Яремче, територія Яремчанської міської ради
- Лісовідновлення на землях обласної ради в лісовому фонді агролісогосподарських підприємств ОКП "Івано-Франківськблагроліс"
- Створення мережі об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення

Програма 2. РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ

- Відтворення 4-х етнопоселень (бойківське, гуцульське, опільське, покутське)
- Облаштування інфраструктури для туристів на заповіднику державного значення – болоті Ширковець
- "Старуня – парк льодовикового періоду"
- Створення Центру спадщини Вигодської вузькоколійки
- Розвиток бальнеологічного (SPA) туризму в місті Долина, на основі використання лікувально-оздоровчих властивостей соляної ропи з родовища "Барбара"
- Створення нової та відновлення існуючої спортивно-туристичної інфраструктури в смт. Ворохта
- Облаштування та маркування велосипедних маршрутів області
- Створення продуктів екотуризму
- Створення електронної бази даних об'єктів туризму області
- Встановлення на в'їздах до області та туристичних центрів інформаційних щитів із туристичною інформацією
- Створення туристично-інформаційних центрів у м. Косові, Галичі, Коломиї

Програма 3. РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

- Створення інфраструктури молокопереробної галузі у Карпатах

- Створення інфраструктури молокопереробної галузі у Карпатах
- Закупівля ліній з переробки та фасування соків і меду для обслуговуючого кооперативу
- Розвиток громадських сільських пасовищ
- Впровадження кластерної моделі розвитку народних художніх промислів на Прикарпатті
- Створення пунктів доступу до мережі Інтернет на базі сільських бібліотек
- Покращення діагностики серцево-судинних захворювань жителів області в сільській місцевості
- Забезпечення питною водою сільських населених пунктів, що мають найгостріші проблеми водопостачання

Програма 4. РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

- Навчання молоді розвитку ініціатив в ринковій економіці та формуванню підприємницької компетентності
- Впровадження занять з формування екологічної культури в загальноосвітніх школах
- Експозиційне облаштування Музею звичаєвої символіки Гуцульщини
- Будівництво районного будинку культури в селищі Верховина
- Мережевий проект "Сімейне кіно в гірській бібліотеці"

Реалізація заходів передбачається за рахунок коштів місцевих, районних та обласного бюджету, ДФРР, субвенцій на розвиток інфраструктури ОТГ та соцекономрозвиток окремих територій. Також декларується подача проектів на конкурс програм транскордонного співробітництва PI-BI-Ua, HUSCROUA, Україна – Румунія.

Стратегія розвитку Львівської області на період до 2020 року

5.12.2017 прийнято Стратегію розвитку гірських територій Львівської області на 2018-2022 роки, яка детально прописує проблематику та бачення розвитку гірських населених пунктів.

Для гірських територій Львівської області, куди повністю чи частково входять райони: Дрогобицький, Турківський, Старосамбірський, Сколівський, Стрийський, частина території Бориславської міської ради, у межах яких розташовані населені пункти, яким надано статус гірських а також два населені пункти Самбірського району (Вільшаницька та Чукв'янська об'єднані територіальні громади), характерними є складні структурні проблеми, зокрема у сфері економічного розвитку, ринку праці, соціального становища населення, охорони природного довкілля та природокористування.

Показники економічного розвитку гірських територій кількаразово поступають середнім по регіону та країні. Це зумовлено ускладненими умовами господарювання в гірських місцевостях і звуженою секторально – галузевою структурою економіки, низьким розвитком транспортної та інженерної інфраструктури, відсутністю дієвих інструментів державної підтримки розвитку господарства у гірських регіонах, яке переважно має ознаки депресивності.

Стан економічного розвитку гірських територій зумовив проблеми зайнятості місцевого населення, серед котрих особливо гострими є безробіття та гіпертрофована зовнішня трудова міграція.

Мета Стратегії – сталий розвиток гірських територій області, підвищення їх економічної конкурентоспроможності та рівня життя населення, охорона навколишнього природного середовища, збереження й раціональне використання їх природних ресурсів і багатой етнокультурної спадщини.

Реалізацію Стратегії планується здійснювати в два етапи:

1. перший етап – 2018-2020 роки;
2. другий етап – 2020-2022 роки.

На першому етапі передбачається реалізація комплексу заходів зі зменшення інфраструктурних обмежень, створення інституційних передумов для активізації територіального розвитку, відповідних консалтингових служб, формування інвестиційних майданчиків.

На другому етапі пропонується здійснити заходи з підвищення конкурентоспроможності економіки гірських територій, збереження тенденцій та закріплення моделі інтенсивного розвитку.

Завдання і заходи.

1. Створення сприятливих умов для подолання економічної депресивності гірських територій через:
 - підвищення інфраструктурної привабливості гірських територій через розвиток транспортної мережі, систем зв'язку та телекомунікацій, інженерної підготовки території – мереж електропостачання, водопроводу й каналізації, складування й переробки відходів тощо;
 - сприяння розвитку традиційних і найперспективніших для цих територій видів господарської діяльності – лісівництва, гірського сільського господарства, рекреаційно-туристичної сфери, екологічно сумісних видів промислової діяльності, включаючи переробку місцевих сировинних ресурсів, розвиток альтернативної енергетики;
 - розробку та забезпечення реалізації низки цільових економічних підпрограм ("Гірське

тваринництво", "Органічна продукція", "Лісовий кластер", "Рекреаційні центри", "Зелений туризм", "Надра Карпат", "Відновлювана енергетика" тощо) з урахуванням екологічних обмежень, зумовлених природною специфікою гір;

- розвиток ринкової інфраструктури в гірських районах: оптовороздрібних ринків, обслуговуючих кооперативів, Агенції регіонального розвитку;
 - розвиток транскордонної економічної співпраці;
 - посилення владних повноважень, інституційної та фінансової спроможності органів місцевого самоврядування, поглиблення міжмуніципальної і міжрегіональної співпраці в процесі здійснення реформи децентралізації.
2. Підвищення стандартів соціального забезпечення та поліпшення умов проживання місцевого населення:
 - відновлення й розвиток об'єктів соціальної інфраструктури в гірських населених пунктах з доведенням їх до сучасних стандартів (установи дитячого дошкільного виховання, освіти, медичного обслуговування, соціальної опіки, охорони правопорядку, фізкультури та спорту);
 - розвиток об'єктів комунального господарства (водопостачання, каналізація, збирання, переробка та складування відходів);
 - сприяння розвитку комунальних та інших підприємств побутового обслуговування в гірських населених пунктах;
 - розвиток місцевого дорожнього господарства, реконструкція дорожньої мережі населених пунктів, будівництво чи доведення до сучасних стандартів сполучних доріг між сільськими населеними пунктами гірських територій та адміністративними центрами.
 3. Збереження й розвиток етнокультурної спадщини:
 - реконструкція та належне утримання мережі будинків культури, клубів, бібліотек, народних домів, організація на їх основі осередків культурного життя місцевих громад;
 - відновлення й охорона об'єктів історичної, природної та культурної спадщини на гірських територіях, популяризація історико-культурних надбань;
 - сприяння відновленню й розвитку художніх народних промислів;
 - збереження та реставрація унікальної дерев'яної сакральної архітектури регіону.
 4. Забезпечення охорони навколишнього природного середовища та техногенно-екологічної безпеки:

- лісовідновлення та ведення екологічно орієнтованого лісового господарства;
- оптимізація структури ландшафтів;
- охорона природно-заповідного фонду, біота ландшафтного різноманіття;
- формування екологічної мережі в єдиній регіональній, національній та європейській системі;
- запобігання транскордонному забрудненню;
- удосконалення водного господарства та охорони водних екосистем, проведення протипаводкових заходів і оптимізація гідрологічного режиму річкових басейнів;
- вирішення питань збору, переробки, утилізації промислових і побутових відходів, недопущення засмічення території;
- проведення протиерозійних заходів;
- запобігання деградації ландшафтів.

Окрім цього Інституціональне забезпечення реалізації Стратегії полягатиме в наступному:

- робота з просування необхідних нормативно-правових актів на національному рівні та створення дієвого нормативно-правового поля для підвищення конкурентоспроможності гірських територій;
- створення місцевих інституцій регіонального розвитку;
- міжмуніципальне співробітництво територіальних громад.

Реалізації завдань Стратегії сприяло б прийняття розробленого ДУ "Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України" законопроект "Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку у гірських зонах України" (зареєстрований з ініціативи групи Народних депутатів України за № 4102 від 18.02.2016), згідно з яким запропоновано запровадити на гірських територіях ефективну форму державно-приватного партнерства для стимулювання залучення інвестицій з метою створення робочих місць та активізації економічної діяльності у видах, сумісних з екологічними особливостями гірських територій, їх природно-ресурсною базою, традиціями господарювання.

Важливим є також міжмуніципальне співробітництво. Однак тільки селище Східниця, яке входить до переліку гірських населених пунктів, є учасником угоди про міжмуніципальне стратегічне партнерство (Угода між міськими радами Дрогобича, Борислава, Трускавця, Стебника, селищною радою Східниці Львівської області).

Очікувані результати.

Виконання Стратегії дасть змогу:

- підвищити економічну конкурентоспроможність гірських територій області й по-

долати проблеми їх соціально-економічної депресивності;

- розширити сферу зайнятості місцевого населення та сприяти вирішенню проблем безробіття;
- підвищити соціальні стандарти й поліпшити умови життя місцевого населення;
- запобігти депопуляції гірських територій та сприяти збереженню унікальної етнокультурної спадщини місцевого населення;
- розв'язати найгостріші проблеми охорони навколишнього природного середовища, поліпшення екологічної ситуації, раціонального використання природних ресурсів Українських Карпат у межах області.

Цільові орієнтири Стратегії:

- збільшення обсягів продукції, робіт і послуг суб'єктами господарювання та домогосподарствами на гірських територіях і в гірських населених пунктах;
- збільшення кількості робочих місць у сфері виробництва та надання послуг;
- зростання середнього показника доходів зайнятого населення гірських населених пунктів до рівня, не нижче середнього в області;
- досягнення середньообласного рівня забезпечення населення гірських територій соціальними та комунальними послугами;
- досягнення сучасних стандартів якості навколишнього природного середовища.

Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2020 року

Затверджена рішенням 31-ї обласної ради VI скликання від 18 червня 2015 №63-31/15

В стратегії зазначено особливості клімату та природно-ресурсного потенціалу гірських територій та кількість населених пунктів з гірським статусом – 64.

В операційній цілі 1.2. "Формування бренду області, залучення інвестицій, розвиток міст і сільських територій" серед очікуваних результатів зазначено "створення за участі іноземного капіталу нових підприємств, у тому числі в гірських населених пунктах".

В операційній цілі 1.3. "Розвиток і модернізація інфраструктури, насамперед транспортних комунікацій та житлово-комунальної сфери" серед можливих сфер реалізації завдання "Розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури" визначено проекти за тематикою "Забезпечення доступності користувачів до універсальних послуг поштового та стаціонарного телефонного зв'язку (особливо в гірських населених пунктах) та покращення їх якості"

Операційна ціль 1.5. "Розвиток туристичного історико-культурного та природно-рекреаційного потенціалу" майже повністю зав'язана на розвитку туризму в гірських територіях області, одним із результатів має стати "збільшення обсягу потоку туристів в гірській місцевості".

Операційна ціль 3.2. "Збалансоване природоохоронювання, раціональне використання надр, земельних, лісових, водних та інших ресурсів краю" враховує особливості проведення рубок, ерозії ґрунтів, проблеми забрудненості річок та їхніх екосистем у гірській місцевості.

В плані заходів з реалізації стратегії на 2015-2017 рр. були визначені проекти:

- "Формування бренду Чернівецької області як інвестиційно привабливого регіону та регіону із значним туристичним потенціалом", який в т.ч. стосувався гірських територій, проте він не був реалізований через відсутність фінансування та його було перенесено у ПРС 2018-2020 рр.
- "Створення електронних паспортів населених пунктів", проте його не було реалізовано через відсутність фінансування. На даний момент проект реалізовується ОДА у форматі підготовці інвестиційних паспортів ОТГ
- "Будівництво пішохідного переходу через річку Сірет із можливістю проїзду автомобіля швидкої допомоги в смт.Берегомет", реалізовувався за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій
- "Будівництво пункту пропуску "Ульма – Руська"". Проект не реалізовувався через відсутність фінансування. Проте резолюцією спільного засідання Сучавської повітової ради (Румунія) та Чернівецької обласної ради (Україна), яку затверджено рішенням ІХ сесії обласної ради VII скликання від 01.12.2016 №250-9/16 його було визначено одним із пріоритетних для розвитку регіону.
- "Реконструкція пункту пропуску "Красно-ільськ"". Проект реалізовувався коштом Спільної операційної програми "Румунія – Україна – Республіка Молдова" ENPI/CBC 2007 – 2013. Відкриття заплановано у червні 2018 року.
- "Реконструкція очисних споруд смт.Путила Чернівецької області". Проект реалізовано коштом ДФРР
- "Реконструкція водогону смт.Путила Чернівецької області". Проект було подано на конкурс ДФРР
- "Реконструкція водопровідної мережі із забезпеченням цілодобового водопостачання м.Вижниця" та "Будівництво каналізаційних очисних споруд по вул. Українській, 109 Б в м. Вижниця". Пошук інвестиційних ресурсів успіхом не завершився

- "Безпека туристичних маршрутів на Буковині", частину проекту реалізовано коштом Спільної операційної програми "Румунія – Україна – Республіка Молдова" ENPI/CBC 2007 – 2013
- "Промоція бренду "Буковина туристична". У м. Вижниця відкрито туристично-інформаційний центр.
- Розширення національних природних парків "Вижницький", "Хотинський", "Черемоський". Проект не реалізовувався через відсутність фінансування.
- "Будівництво сільського будинку культури в с.Сергії Путильського району". Проект профінансовано за рахунок коштів обласного бюджету.
- "Реконструкція сільського клубу під громадський культурний центр в с.Черешенька". Подано на конкурс ДФРР.
- "Капітальний ремонт районного будинку культури вул. Шевченка, 1 в смт. Путила Чернівецької області". Подано на конкурс ДФРР.
- "Загально-освітня школа І-ІІІ ступенів на 240 учнівських місць навчання по вул. Центральній в с.Усть-Путила Путильського району – будівництво". Реалізацію проекту розпочато коштом ДФРР.
- "Будівництво другої черги гімназії в смт.Красно-ільськ Сторожи-нецького району Чернівецької області". Проект не реалізовано через відсутність фінансування.
- "Реконструкція школи в с.Вовчинець Вижницького району Чернівецької області". Проект не реалізовано через відсутність фінансування.
- "Реконструкція обласного протитуберкульозного санаторію в смт. Красноільськ Сторожинецького району Чернівецької області". Проект профінансовано у 2016 році за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку.
- "Капітальний ремонт інфекційного відділення комунального закладу "Путильська ЦРЛ". Проект подано на ДФРР
- "Будівництво фельдшерсько-акушерського пункту по вул. Гробищанська, в с. Гробище, Киселицької сільської ради Путильського району, Чернівецької області". Проект не реалізовано із-за відсутності фінансових ресурсів
- "Формування регіональної екологічної мережі". Проект не реалізовано із-за відсутності фінансових ресурсів.
- "Організація сміттесортування шляхом співробітництва громад у Вижницькому районі". Проект подано на конкурс із секторальної підтримки регіонального розвитку.
- В плані заходів з реалізації стратегії у 2018-2020 рр. до гірських територій мають відношення наступні технічні завдання:

- "Модернізація Центру надання адміністративних послуг Вижницької районної державної адміністрації"
- "Реконструкція (модернізація) частини адміністративного приміщення під Центр надання адміністративних послуг Путильської райдержадміністрації"
- "Капітальний ремонт приміщення для створення Центру надання адміністративних послуг Усть-Путильської сільської ради Усть-Путильської ОТГ"
- "Створення інтерактивної інвестиційної карти Чернівецької області"
- "Презентація економічного, інвестиційного, експортного потенціалу Чернівецької області"
- "Проведення інвестиційного форуму "Чернівецька область – привабливий регіон для інвестування"
- "Будівництво, реконструкція та ремонт доріг загального користування, мостів"
- "Будівництво пункту пропуску "Ульма – Руська"
- "Добудова водопровідної мережі із забезпеченням цілодобового водопостачання в м. Вижниця та с.Чорногузи"
- "Газифікація населеного пункту Виженка (Вижницька ОТГ)"
- "Будівництво каналізаційного колектора в м. Вижниця Чернівецької області"
- "Реконструкція водогону селища Путила"
- "Будівництво та реконструкція тваринницьких приміщень, закупівля високопродуктивних порід сільськогосподарських тварин. Виробництво продукції вівчарства високої якості на основі овець буковинських типів асканійської м'ясо-вовнової та асканійської каракульської порід. Розвиток племінної справи"
- "Розвиток сучасних форм кооперації в аграрному секторі та створення аграрних інформаційних центрів сільськогосподарських дорадчих служб"
- "Вижниччина – край фестивалів"
- "Облаштування та маркування велосипедних маршрутів Путильського району"
- "Капітальний ремонт районного будинку культури вул. Шевченка, 1 смт. Путила Чернівецької області"
- "Капітальний ремонт будівлі та встановлення штучного покриття на спортивному майданчику Вижницької гімназії Вижницького району Чернівецької області"
- "Капітальний ремонт корпусу А Мигівського НВК з можливістю розміщення ДДУ Вижницького району Чернівецької області"
- "Реконструкція з добудовою внутрішніх вбиралень та актового залу у Вижницькій ЗОШ І-ІІІ ст. Вижницького району Чернівецької області"
- "Заміна вікон та дверей на енергоефективні у навчальних закладах Путильського району (селище Путила, села Дихтинець, Селятин, Киселиці, Шепіт)"
- "Будівництво другої черги гімназії в смт Красноільськ Сторожинецького району Чернівецької області"
- "Реконструкція системи опалення в Розтоківській ЗОШ І-ІІІ ступенів, Підзахаричівському НВК "Перлина Гуцульщини". Встановлення резервного котла в Селятинській ЗОШ І-ІІІ ступенів"
- "Капітальний ремонт водопроводу Путильського ДНЗ"
- "Капітальний ремонт інфекційного відділення комунального закладу "Путильська центральна районна лікарня"
- "Капітальний ремонт аптеки №54 для розміщення апарату Центру первинної медико-санітарної допомоги (наразі відсутнє) та амбулаторії загальної практики сімейної медицини селища Путила"
- "Капітальний ремонт фельдшерсько-акушерського пункту під амбулаторію загальної практики сімейної медицини в с. Дихтинець"
- "Будівництво адміністративної будівлі та амбулаторії загальної практики сімейної медицини по вулиці Головна с. Сергії Путильського району Чернівецької області"
- "Будівництво фельдшерсько-акушерського пункту по вул. Гробищанська в с. Гробище Киселицької сільської ради Путильського району Чернівецької області"
- "Реконструкція туристичної мультифункціональної бази "Перлина гір" по вул. Кобилянської, 90, с.Банилів-Підгірний, Сторожинецького району Чернівецької області"
- "Будівництво спортивного майданчика в м. Вижниця (околиця Рівня)"
- Реконструкція стадіону "Карпати" ім. А.Гусіна селища Путила
- "Добудова спортивної зали Яблуницької ЗОШ І-ІІ ступенів Путильського району"
- "Розроблення схем планування території районів області"
- "Створення еколого-просвітницьких центрів".+

Реалізація заходів передбачається за рахунок коштів місцевих та обласного бюджету, ДФРР, субвенцій на розвиток інфраструктури ОТГ та соцекономрозвиток окремих територій. Також декларується подача проектів на конкурс програми "Румунія-Україна 2014-2020".

Як уряди ЄС допомагають розвитку підприємств та стимулюють зайнятість у регіонах

Стивен Таппер

Радник з економічних питань Групи радників з впровадження державної регіональної політики в Україні Програми "U-LEAD з Європою"

Будь-який уряд, національний або регіональний, який бажає стимулювати економічне зростання для досягнення економічних і соціальних цілей, стикається з питанням: як стимулювати конкретних учасників ринку, щоб забезпечити результати, визначені у національному або регіональному плані розвитку.

Хоча всі проекти мають свою індивідуальну специфіку, кожний з них зазвичай потребує певної підтримки. При цьому, усі вони без винятків можуть скористатися структурною підтримкою. Різних типів підтримки, які широко використовуються на міжнародному рівні, занадто багато, щоб розглянути їх у цій статті – тому спробуємо розглянути декілька демонстраційних прикладів. Потрібно пам'ятати про секторальні аспекти, коли держава визначає пріоритетність високих технологій та інновацій у розвитку виробництва з більш високою доданою вартістю, а також аспекти регіонального розвитку, де певний регіон потребує цільової підтримки – наприклад, в розвиток туризму та сільського господарства. Але багато типів підтримки є загальними і можуть застосовуватись (з певними модифікаціями) в усіх секторах та регіонах.

Механізми підтримки у більшості країн ЄС включають:

Бізнес-консультування

Це часто забезпечується системою Business Gateway (Бізнес Шлюз), що надає доступ до інформації і наступних послуг:

- онлайніві посібники та тематичні дослідження;
- тренінги, семінари, конференції та інші заходи (наприклад, в Іспанії, Німеччині та багатьох інших країнах-членах ЄС), що фінансуються за державний кошт;
- інформація щодо отримання доступу до фінансів, включаючи дотації та позики місцевих органів влади;
- індивідуальна консалтингова підтримка (система бізнес-ангелів);
- допомога підприємствам розпочати міжнародну торгівлю (наприклад, такий механізм підтримки працює у Франції);
- консультування з питань найму та підготовки персоналу для стимулювання зайнятості та забезпечення відповідності навичок робочої сили потребам бізнесу (наприклад, у Шотландії);
- підтримка участі у процесах державних закупівель шляхом впровадження низки інструментів електронної комерції (доступне в Англії та Уельсі).

Це комплексний підхід до надання бізнес-консультацій через державні механізми, який може бути використаний бізнесом залежно від стадії розвитку підприємства. Він, як правило, сфокусований на мікро-, малих та середніх підприємствах, хоча те, що пов'язане з державними закупівлями та міжнародними ринками, часто підходить і для більш зрілих розвинутих підприємств.

Заохочення до підприємництва через освітній процес

Рамки "горизонтальної політики", в яких працюють багато країн-членів ЄС, визначають стимулювання інновацій та підприємництва не тільки як процес розвитку бізнесу, а розглядають його, як процес, що пов'язаний з освітою та ідеєю створення нової генерації підприємців.

Це ґрунтується на тому, що економіка ЄС в першу чергу є економікою послуг, а це означає, що робота за наймом не розглядається як ключовий засіб отримання доходу і що багато людей ставатимуть самозайнятими або створюватимуть власні підприємства. Для цього необхідний комплекс освітніх заходів, а саме:

Лідерство у галузях промисловості – фінансування розробки нових технологій і матеріалів, включно з ІКТ, та космічних досліджень; в межах цього напряму доступні фінансові інструменти для впровадження інновацій у малому та середньому бізнесі

17.0 млрд Євро

Суспільні виклики – фінансування широкого спектру дослідницьких проектів: від поліпшення якості транспорту, їжі, системи охорони здоров'я та безпеки до питань європейської ідентичності і культурної спадщини

29.7 млрд Євро

Передова наука – фінансування високоякісних індивідуальних та командних дослідницьких проектів в усіх галузях знань, включаючи гуманітарні

24.4 млрд Євро

Європейський інститут інновацій та технологій – сприяння конкурентоспроможності Європи, її стійкому економічному зростанню та створенню робочих місць шляхом заохочення та посилення синергії та співпраці між підприємствами, освітніми установами та науково-дослідними організаціями

2.7 млрд Євро

Євроатом – фінансування ядерних досліджень та підготовки кадрів

1.6 млрд Євро

Інше

3.2 млрд Євро

Розподіл за напрямками обсягів фінансування грантової програми ЄС "Horizon 2020"

- заохочення вчителів до донесення учням підприємницького мислення: студенти навчаються планувати бізнес і фактично створюють пробні продукти або послуги. Це не тільки спонукає деяких з них стати підприємцями, але й показує тим, хто планує стати найманим працівником, складність проблем, які вирішують роботодавці;
- створення спеціальних схем підтримки для молодих підприємців (таких як у Шотландії), оскільки вони вимагають більш інтенсивного та довшого механізму підтримки, ніж багато інших підприємств. Цей підхід має місце на етапі отримання вищої освіти.

Інновації та стратегії зростання

У ЄС важливу роль відіграє програма "Горизонт 2020" для досліджень та інновацій, що має на меті протягом 2014–2020 рр. забезпечити фінансування проектів, щоб кращі ідеї та відкриття могли швидко досягти ринку, щоб їх результати могли сприяти соціальному та економічному зростанню в Європі. Країни-члени використовують не лише цю програму – вони також мають паралельні форми підтримки, використовуючи програму "Горизонт 2020" та власні кошти:

- створення пулів прямих фінансових ресурсів для підтримки новаторів на ранніх стадіях проекту: ця допомога надається підприємцям на ранніх етапах розробки продукції та експериментального виробництва, для якого важко отримати доступ з традиційних джерел фінансування;
- створення механізмів фінансування, спрямованих на підтримку інноваційних проектів, які проводяться спільно університетами та бізнесом для подолання розриву між дослідженнями та виробництвом;

- на місцевому рівні, коли вже існує цілеспрямоване фінансування проектів, підтриманих бізнесом, і коли вимагаються скоординовані зусилля групи підприємств. Зазвичай така підтримка надається, коли проект має соціальне спрямування, наприклад відродження певних галузей промисловості (такі приклади можна знайти в Італії).

Ключовим моментом у цьому є те, що існує перехід від більших – загальнодержавних інвестиційних фондів до таких, які мають на меті більш конкретний сектор, тематику або регіональне спрямування.

Цифрова економіка

Впровадження цифрових технологій надає безліч переваг для підприємств, включаючи можливість безпосередньо взаємодіяти з клієнтами, розробляти нові процеси та продукти і продавати ці продукти на світовому ринку 24 години на добу за порівняно низькою вартістю. Таким чином, підтримка розвитку цифрової економіки стає все більш важливою ознакою державної розвиткової діяльності в ЄС. Підтримка у цій сфері вимагає низки заходів:

- уряди починають розглядати це питання з точки зору зайнятості, тобто встановлювати цілі щодо кількості людей, для яких вони бажать стимулювати робочі місця в цифровій економіці. Це стає сектором, де політика поєднує як економічні, так і соціальні цілі;
- це сектор, де зосереджується увага на виникненні державно-приватного партнерства між національними та регіональними урядами, урядова підтримка у цій сфері реалізується за допомогою спеціальних ініціатив, наприклад таких, як eCommerceAustria;
- створюються спеціальні фонди для цифрового зростання, наприклад, як у Великобританії;

165+

кількість
пріоритетних
напрямків ІКТ

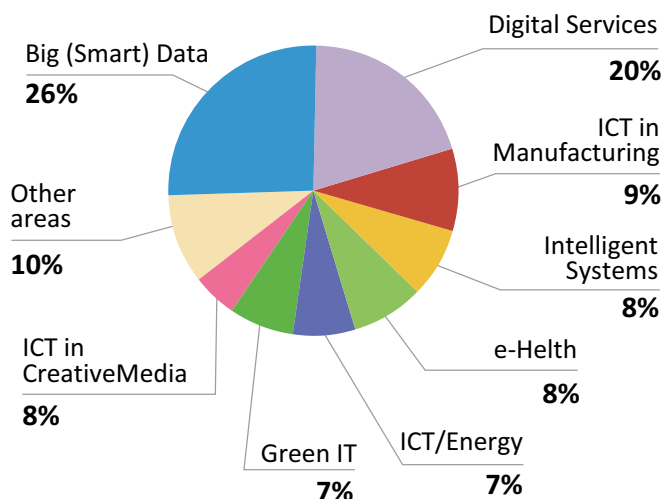

1 in 2

Кожний другий
регіон визначив
свої ІКТ пріоритети

2 in 3

Кожні дві з трьох
держав-членів
обрали ІКТ пріоритети

Цифровий порядок денний для Європи

- дії, що проводяться в рамках програми "Цифровий порядок денний для Європи", що охоплює ключові цілі інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ). До кінця 2015 року половина регіонів Європи мала спеціальну програму розвитку ІКТ, а 18 з 27 країн-членів ЄС вже обрали галузевий пріоритет для розвитку ІКТ-бізнесу.

Доступ до фінансування

Хоча більшість малих і середніх підприємств мають доступ до фінансових ресурсів, які їм потрібні, все ще існують деякі підприємства, які не мають доступу до фінансування або не намагаються це зробити. З часу глобальної фінансової кризи 2008 року більшість малих і середніх підприємств мають менше зовнішнього фінансування та зосереджують свою увагу на тому, щоб залишатися без боргів. Кредитування – "важке", тобто важко отримати доступ, хоча процентні ставки в Європі, як правило, набагато нижчі, ніж в Україні.

Зважаючи на "безготівкову" атмосферу, підприємства роблять фінансування з власних ресурсів або шукають інвестиції в акції, де довгострокові партнери стають співвласниками бізнесу. Це призводить до великих змін державної підтримки у галузі фінансування бізнесу, яка зараз зосереджується на наступному:

прямі інвестиції в акції державними інвестиційними банками. "Одержавлення" тут може бути невірним терміном, оскільки самі банки можуть збільшити додаткове фінансування з приватного сектору, але ключовим моментом є те, що уряд має нести принаймні частку ризику за ці інвестиції в акції – прямо чи опосередковано;

Уряд допомагає бізнесам залучати фінансування на фінансових ринках. Це робиться завдяки використанню усього набору доступних джерел фінансування.

- працюючи з Європейським інвестиційним фондом, уряди працюють з компаніями, які прагнуть залучити понад 2 мільйони євро в акціонерний капітал, використовуючи акредитованих менеджерів Фонду по всій Європі. Це означає, що бізнес в одній державі-члені ЄС може збирати кошти в іншій країні через підпорядкованого менеджера Фонду в цій іншій державі-члені ЄС. Це, звісно, зміцнює єдність та інтеграцію в ЄС;

- вищезазначені коментарі не означають, що виключаються інші дії, спрямовані на залучення інвестицій в акціонерний капітал.

Підприємницькі райони

Підприємницькі райони створюються на тих територіях, де існує особлива концентрація потреб. Ці території часто є такими, на яких існує проблема позбавлення мешканців відповідного рівня життя, зазвичай у зв'язку з віддаленістю їх місцезнаходження. Проте цих ознак недостатньо – підприємницькі райони можуть створюватися лише там, де є потенціал для зростання в деякому секторі економіки. Найпомітніше це у випадку з Шотландією, яка за останні сорок років має такі райони в тій чи іншій формі. Наразі існує чотири Підприємницькі райони, які допомагають створити сприятливе бізнес-середовище для розвитку в галузях "науки про життя" (life sciences) та низьковуглецеві відновлювальні джерела енергії і виробництва (Північ та Схід) – у вигляді 16 стратегічних майданчиків (бізнес-парків) по всій території Шотландії.

На кожному майданчику підприємствам пропонується цілий ряд стимулів, крім таких, як:

- зниження місцевих податків;
- додаткове збільшення капіталу (покращені амортизаційні відрахування), що дозволяє підприємствам вимагати до 100% вартості

деяких кваліфікованих інвестицій у виробництво та оснащення замість оподаткування прибутку підприємств;

- Додаткові стимули включають:
- спрощений процес планування для будь-яких пропозицій розвитку;
- високошвидкісний широкосмуговий доступ до Інтернет;
- міжнародне просування та маркетинг, які надає компанія Scottish Development International;
- навчання та тренінги, що надаються компанією Skills Development Scotland.

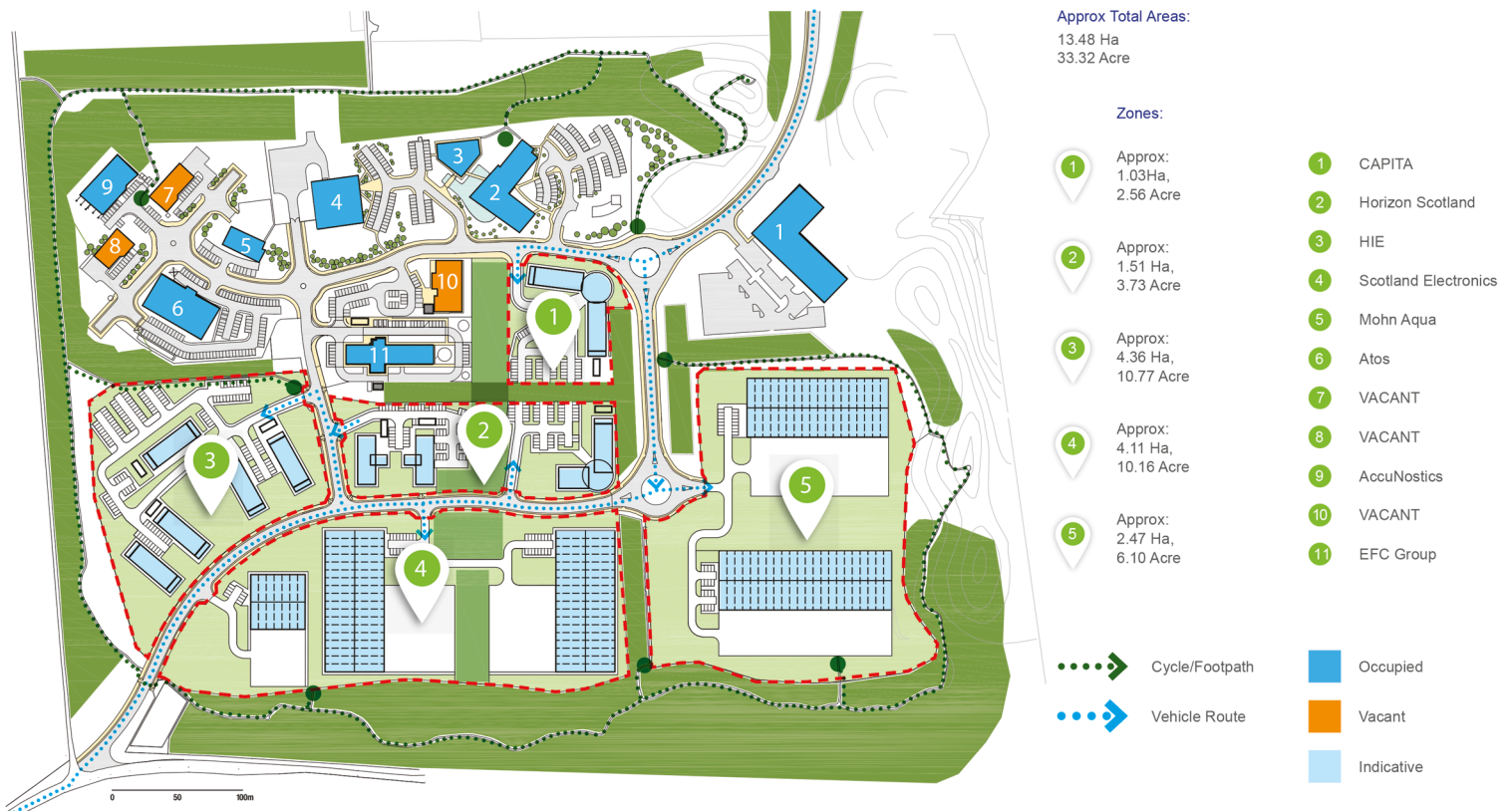
Все вищезазначене, як правило, доступне в інших місцях за принципом "крок за кроком", але в цих районах, на цих територіях, всі ці можливості доступні одночасно – тобто існує концентрація переваг за місцем розташування.

Соціальні підприємства

Національні та регіональні уряди ЄС мають зацікавленість у підтримці соціальних підприємств: вони можуть використовуватися

для підтримки соціальних програм, а також бути самодостатнім бізнесом. У деяких країнах кількість людей, працюючих на підприємствах реального сектору економіки, зменшилась, тоді як на соціальних підприємствах – збільшилась, наприклад, в Італії у 2008–2014 рр. відбулось падіння кількості працюючих на основних підприємствах на 500 000 осіб, та збільшення на 407 000 кількості працівників на соціальних підприємствах. У той же період кількість працюючих на таких підприємствах у Бельгії зросла на 11,5%, у той час як зайнятість у державному та реальному секторі економіки скоротилася.

Крім того, зростає частка, яку вносять соціальні підприємства до ВВП: 4,1% для Німеччини та 10% для Франції у 2014 році. Це серйозні стимули для уряду підтримувати такі підприємства. Вони підтримують соціальні підприємства, пропонуючи безкоштовні консультації з бізнесових питань, програми лідерства та доступне соціальне фінансування. Деякими прикладами є створення фондів соціального зростання та спеціальна допомога підтримуваному бізнесу, який повинен мати принаймні 30% інвалідів або осіб з обмеженими можливостями, як зазначено в директиві ЄС Directive 2014/24/EU.

Карта стратегічного майданчика "The Enterprise Park, FORRES", Шотландія

Наведені приклади демонструють механізми підтримки розвитку підприємництва в країнах ЄС. Будемо сподіватись, що більшість з цих механізмів незабаром запрацює і в Україні.

Регіональний розвиток та підтримка гірських територій: шведський досвід для України

Василь Федук

Радник з питань координації та планування регіонального розвитку Групи радників з впровадження державної регіональної політики в Україні Програми "U-LEAD з Європою"

Головною передумовою ефективності шведської моделі регіонального розвитку є високий рівень децентралізації державної влади та відповідно – автономності і фінансової самостійності органів місцевого самоврядування¹. Саме тому досвід організації публічної влади та підтримки регіонального розвитку у Швеції може бути корисним для сучасної України. Його врахування та використання дозволить успішніше впроваджувати реформи на різних етапах децентралізації країни та наповнить економічний розвиток регіонів новими підходами та інструментами.

Займаючи територію у 450 295 км², Швеція є третьою за площею країною Європейського Союзу, і має населення чисельністю близько 10 мільйонів осіб. Характерними рисами країни є стабільна економіка, орієнтована на розвиток передових технологій, гарантовані соціальні стандарти та висока якість життя. Все це робить Швецію однією з найблагополучніших країн Європейського Союзу. Центральна та місцева влада регулярно впроваджують тут ефективні реформи, спрямовані на покращення бізнес-середовища, підвищення продуктивності ринку праці та збільшення доходів шведських громадян. За підрахунками Forbes (на основі досліджень Світового банку Doing Business), останніми роками Швеція визнається однією з кращих країн для ведення бізнесу (перша у 2017 та третя у 2018 році) із поміж 139 країн (Україна – 74-а у 2017 та 80-а у 2018).

Швеція має дворівневу систему місцевого самоврядування, визначену Конституцією: місце-

вий рівень – муніципалітети (громади, комуни) та регіональний рівень (лені). Вона складається з 21 окружних (повітових) рад та 290 муніципалітетів, які не мають ієрархічних зв'язків між собою. Державну владу в кожному лені представляють губернатор та виконавчий орган, який він очолює, – правління лену. Губернаторів ленів призначає Уряд на шестирічний строк. Членів правління призначає рада лену – ландстинг, виборчий орган регіонального рівня. Місцеве самоврядування в трьох ленах Швеції має свої особливості. Острів Готланд має специфічний статус, водночас будучи і муніципалітетом, і виконуючи обов'язки лену.

Попри те, що муніципалітети не підпорядковані регіональним ландстингам, вони активно

співпрацюють, самостійно визначаючи форми та напрями цієї співпраці. Органи обох рівнів мають у своєму складі виборні органи (на муніципальному рівні – ради муніципалітетів, на рівні ландстингів – окружні ради) та виконавчі структури, кількість, чисельність і напрями діяльності яких ради визначають самостійно.

З 1999 року проводиться реформа (експериментальна регіоналізація, починаючи з Skåne та Västra-Götaland), яка була розширена у 2011 році. Станом на 2016 рік серед 21 окружних рад 10 вже мали додаткові обов'язки, зокрема відповідальність за регіональний розвиток. Крім того, була створена комісія з регіональних реформ, яка робить пропозиції щодо об'єднання, що має відбутися у 2019-2023 роках.

Муніципалітети та ландстинги самостійно вирішують загальні питання, що стосуються їхніх територій і не є прерогативою інших органів влади. Зокрема муніципалітети серед іншого відповідають за соціальний захист, освіту та професійну підготовку, питання планування та будівництва, охорону здоров'я, охорону навколишнього середовища, комунальні послуги, місцеві дороги та громадський транспорт, дозвілля та культуру, житло, рятувальні служби тощо. До сфери відповідальності окружних рад належить передусім охорона здоров'я та регіональний громадський транспорт. Як зазначалося вище, частина з них також мають обов'язки щодо регіонального розвитку і, очевидно, ці повноваження поширюватимуться серед решти окружних рад.

За рівнем середніх заробітних плат Швеція займає лідируючі позиції в Європі. Разом з тим податкове навантаження на місцевих працівників також вельми високе. Наприклад, загальна ставка прибуткового податку доходить (залежно від доходу) до 57%. За даними шведського статистичного управління, середня зарплата в Швеції в 2017 році становила 39 390 крон в місяць, що еквівалентно 4 120 євро. Після всіх обов'язкових відрахувань у працівника залишається близько 2 980 євро.

Одним з базових елементів реалізації "шведської моделі" є втілення ідеї рівності, зміст якої полягає в забезпеченні рівних умов розвитку

як суспільних верств, так і територій країни. Тому державна політика Швеції спрямована на формування міцного підґрунтя самостійного розвитку регіонів, насамперед – на основі їх переваг і власного економічного потенціалу. Головними інструментами зазначеної політики є вирівнювання доходів і витрат регіонів, надання їм дотацій, а також участь держави у фінансуванні інвестиційних проектів, що сприяють зміцненню конкурентоспроможності регіонів як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Регіони Швеції: окремі показники розвитку

Дані наведені в таблиці "Окремі показники розвитку регіонів Швеції"², свідчать, що значних міжрегіональних диспропорцій у розвитку шведських територій практично немає, рівні їх економічного розвитку є цілком співвідносними (за винятком столиці, яка, як і в інших країнах світу, демонструє найвищі показники). Так, у 2005 році мінімальний обсяг регіонального внутрішнього продукту в розрахунку на душу населення (без урахування столиці) становив 80,3% від максимального, а мінімальний дохід на душу населення – 85,4% від максимального. У 2015 році (тобто через 10 років) цей показник склав відповідно 70,2% та 86,9%. Тобто навіть попри 10-відсоткове збільшення відставання у регіональному ВРП, рівень доходу населення ще більше вирівнявся (скоротився ще на 1,5%). Для порівняння в Україні відповідні показники склали 36,8% і 67,1% у 2005 році, та 30,6% (а з урахуванням Луганської області навіть 16,2%) та 17,0% у 2015 році. Якщо брати до уваги місто Київ це співвідношення взагалі перевищує 10 разів як по ВРП так і по рівню доходу на душу населення (тобто міжрегіональні диспропорції майже на порядок вище шведських показників).

Це означає, що у Швеції національне виробництво рівномірно розподілене по всій території країни, умови оплати праці і стандарти соціального забезпечення також є приблизно однаковими – що сприяє як суспільній солідарності загалом, так і мобільності робочої сили зокрема і досягненню таких результатів сприяла державна регіональна політика.

ОКРЕМІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ШВЕЦІЇ

Регіон	Регіональний внутрішній продукт на душу населення у 2005р., тис. крон	Регіональний внутрішній продукт на душу населення у 2015р., тис. крон	Дохід на душу населення у 2006р., тис. крон	Дохід на душу населення у 2015р., тис. крон
Стокгольм (Stockholm)	252	396	158	201
Уппсала (Uppsala)	235	305	150	190
Сьодерманланд (Sodermanland)	252	374	147	194
Естергьотланд (Ostergotland)	260	369	146	193
Йонкопінг (Jonkoping)	259	399	147	193
Кроноберг (Kronoberg)	247	330	141	190
Кальмар (Kalmar)	233	325	158	189
Готланд (Gonland)	270	337	152	186
Блекінге (Blekinge)	269	368	151	200
Скане (Skane)	243	326	158	214
Халланд (Halland)	290	434	151	201
Вастра Готаланд (Vastra Gotaland)	250	327	135	190
Вармланд (Varmland)	263	358	141	188
Оребро (Orebro)	248	365	146	195
Вастманланд (Vastmanland)	265	351	142	192
Даларна (Dalarna)	251	335	144	187
Гавлеборд (Gavleborg)	279	373	148	192
Вастерноррланд (Vasternorrland)	254	336	148	190
Йамтланд (Jamtland)	259	362	135	187
Вастерботтен (Vasterbotten)	289	404	140	198
Норботтен (Norbotten)	296	429	154	204

Державне сприяння розвитку регіонів

Регіональна політика Швеції спрямована на забезпечення рівномірності розвитку, підвищення конкурентоспроможності регіонів, а також – забезпечення добробуту громадян і належної якості соціальних послуг на всій території країни. Вона охоплює всі регіони Швеції, базується на стратегічних підходах і впроваджується шляхом реалізації програм і проектів регіонального розвитку.

Головними її складовими є політика вирівнювання та участь держави у виконанні регіональних інвестиційних проектів.

Політика вирівнювання виходить з тієї очевидної обставини, що регіони мають різну соціально-демографічну структуру, отже – як різні можливості отримання податків (доходів), так і різні витрати на надання соціальних послуг (залежно від числа тих, хто таких послуг потребує). Тому вона передбачає вирівнювання як доходів, так і витрат регіональних органів самоврядування.

Вирівнювання доходів досягається шляхом стягнення відповідного збору з високодохідних територій на користь територій з низькими доходами. При цьому, переважну частку дотацій, які надаються останнім, фінансує держава.

Отже, встановлено, що органи самоврядування, дохід яких перевищує 115% середнього показника, сплачують збір вирівнювання⁴. Відповідно – дотації вирівнювання отримують органи самоврядування, доходи яких є нижчими зазначеного показника. Обсяг дотації вираховується як різниця між середнім показником і фактичним доходом у розрахунку на душу населення.

Система вирівнювання витрат охоплює винятково обов'язкові послуги і ґрунтується на перерозподілі коштів від органів місцевого самоврядування з низькими витратами до органів місцевого самоврядування, де ці витрати є високими. Підставою перерозподілу є розрахунок нормативних (фактично – середніх) витрат на згадані послуги на душу населення. Органи самоврядування, що мають витрати, нижчі від

нормативного показника, як і в попередньому випадку, сплачують збір вирівнювання. Його загальний обсяг розподіляється між регіонами, де відповідні витрати перевищують нормативний показник. Держава дотації вирівнювання витрат додатково не фінансує.

Оскільки левова частка доходу органів самоврядування спрямовується на надання обов'язкових послуг (тобто на соціальні потреби місцевої громади), то їх власні інвестиційні можливості є дещо обмеженими. Так, дві третини поточних витрат муніципалітетів спрямовується на забезпечення дошкільної і шкільної освіти та соціальну допомогу, до 90% витрат округних рад (ландстингів) – на медичне обслуговування. Тому частки регіонів у загальних обсягах інвестицій є порівняно незначними. Так, інвестиційні витрати більшості муніципалітетів складають лише близько 5,5% загальних обсягів інвестицій.

Однак, для виконання проектів розвитку регіони мають можливість залучати інвестиції від держави. Умовами їх надання є, по-перше, спроможність регіону самостійно забезпечити 50% необхідних для виконання проекту коштів, по-друге – комплексний характер проекту, тобто його спрямованість на підтримку не окремих об'єктів чи підприємств, а певних сфер, галузей, розвитку людського потенціалу, підвищення конкурентоспроможності на ринку праці. Типовими прикладами регіональних проектів розвитку за участю держави є проекти, спрямовані на розвиток і підтримку малого і середнього бізнесу, забезпечення більш тісної співпраці підприємств з університетами, підвищення конкурентоспроможності індустрії туризму в регіоні тощо. Тобто державні інвестиції спрямовуються передусім на підтримку проектів, які створюють умови для економічного розвитку та мультиплікації інвестицій.

Слід зауважити, що окремих експертних та інших колах іноді критикують політику вирівнювання, оскільки вона може мати негативний вплив на стимулювання та додаткову мотивацію для розвитку успішніших територій. Водночас, як показує досвід Швеції, така політика може бути досить ефективною, коли, по-перше, вона супроводжується реальним підвищенням соціальних стандартів для всіх громадян країни, по-друге, поєднується з допомогою держави у виконанні проектів розвитку, отже – супроводжується зміцненням інфраструктури та залученням менш розвинутих регіонів до поділу праці в національних масштабах.

Саме така регіональна політика Швеції дозволила сформувати рівномірне економічне середовище на всій території країни.

Підтримка регіонів зі складними природними умовами у Швеції

Швеція (як і більшість країн світу) має території, порівняно менш привабливі для життя та економічної діяльності людей – це північні та гірські території. Для них запроваджена і здійснюється політика спеціальної регіональної підтримки.

Дотація надається лише за умови відповідності інвестиційного проекту певним вимогам, зокрема:

- *заробітна плата повинна бути прийнятною, умови праці – безпечними; щонайменше – вони повинні відповідати умовам колективного договору;*
- *компанія повинна передбачати підготовку або підвищення кваліфікації працівників (обсягом не менше 125 годин протягом перших двох років роботи підприємства);*
- *планована інвестиція повинна забезпечити можливості зайнятості як жінкам, так і чоловікам;*
- *компанія повинна мати дипломованого бухгалтера.*

Субсидія може надаватися протягом трьох років, якщо весь цей час продовжуватиметься зростання зайнятості, але максимальна сума не повинна перевищувати 198 тис. крон (€20 тис.) на кожного зайнятого, який пропрацював повний рік.

Найвищою урядовою підтримкою користуються гірські території (зона спеціальної підтримки А), тому саме на їх прикладі доцільно розглянути особливості зазначеної політики⁵.

Режим спеціальної регіональної підтримки запроваджений для гірських територій в 1965 році і передбачає, як загальну підтримку їх економіки, так і цільову підтримку окремих підприємств.

Загальна підтримка здійснюється у двох формах. По-перше, всі підприємства регіону отримують компенсацію за невідгідне географічне розташування у формі транспортної субсидії⁶. По-друге, нарахування на фонд заробітної плати на підприємствах регіону є нижчими, ніж у решті регіонів країни. Однак, оскільки цей захід спрямований на підтримку насамперед малих і середніх підприємств, то є певні обмеження до загального обсягу знижки (зазвичай не може перевищувати еквівалент €10 тис. на рік).

Субсидія може надаватися протягом трьох років, якщо весь цей час продовжуватиметься зростання зайнятості (при цьому максимальна сума не повинна перевищувати еквівалент €20 тис. на кожного зайнятого, який пропрацював повний рік).

Цільова підтримка підприємств здійснюється насамперед у формі дольової участі держави в їх інвестиційних проектах. Так, підприємства можуть отримати регіональну інвестиційну дотацію (для інвестицій у споруди, обладнання, підготовку персоналу та консультаційні послуги) або дотацію стимулювання зайнятості (для створення робочих місць у певних галузях⁷), обсяги яких можуть становити до 50% загальної вартості проекту.

Запроваджений і діє прозорий механізм експертизи заявок на отримання дотацій, під час якої враховуються різні фактори, що впливають на рішення стосовно згоди/відмови в дотації та її обсягу, – від розміру підприємства до суспільного ефекту інвестиції, тобто її впливу на економічне зростання і збільшення зайнятості в регі-

оні. Доречно зауважити, що в отриманні дотацій переваги мають малі та середні підприємства – проте, і вони повинні виконувати певні вимоги, що висуваються як умови отримання дотацій⁸.

Слід зазначити, що окреслені вище заходи та інструменти підтримки гірського регіону здійснюються поряд із загальними для всіх регіонів Швеції заходами вирівнювання, наданням структурних дотацій тощо. В результаті поєднання всіх цих заходів і їх беззастережного виконання, вдалося домогтися стійкого економічного розвитку гірських регіонів, а в окремих із них (як видно із інформації, вміщеної вище у таблиці) забезпечити навіть прискорену економічну динаміку.

Сприяння розвитку гірських та інших проблемних територій, які опинились у несприятливих умовах для економічної діяльності, в Україні

Попри поступове впровадження європейських підходів до децентралізації влади, розширення повноважень та фінансової спроможності місцевого самоврядування, активного впровадження нової державної політики регіонального розвитку в Україні ще більше поглибилися тенденції міжрегіональних диспропорцій, що виникли за радянських часів. Сьогодні залишаються значні територіальні розбіжності в розподілі і використанні наявного потенціалу, доволі значним є рівень концентрації основних економічних ресурсів у межах окремих більш розвинутих регіонів.

В особливо несприятливих умовах опинилися (за рідким винятком) гірські території країни. Більшість положень Закону України "Про статус гірських населених пунктів в Україні" не виконується – насамперед, у частині сприяння розвитку економічного потенціалу гірських територій. Жодного року передбачені Законом заходи не фінансувалися в повному обсязі, не запроваджено моніторингу їх виконання та результативності. На державному рівні лише в останні роки зроблені певні конкретні кроки (хоча ще явно не достатні) у вирішенні найгострішої проблеми гірських районів – будівництва доріг.

Минулого року депутатами підготовлено проект нового закону – "Про статус та розвиток гірських

населених пунктів в Україні"⁹ Як зазначено у пояснюючій записці до нього, "на державному рівні сьогодні немає єдиної гірської політики, є поверхневий інтерес до гірської проблематики, оскільки надалі залишається відкритим питання: яким соціальним, економічним, культурним, екологічним вбачається розвиток цих територій? Стратегії розвитку, що розробляють на рівні областей Карпатського регіону, залишають поза увагою важливі саме для гірських районів проблеми соціально-економічного й екологічного характеру та формують різне бачення пріоритетів їх розвитку. Як наслідок, наявні можливості, зокрема ресурсний потенціал, для розвитку територій використовуються неефективно.

На рівні Верховної Ради України також не визначено сучасного законодавчого врегулювання важливих для розвитку гірських територій питань. На теперішньому етапі гірське законодавство залишається неповним і суперечливим, що, з одного боку, підтверджує відзначену вище відсутність сучасної стратегії розвитку гірських територій, з іншого – свідчить про непослідовність державної гірської політики".

Важливо, щоб законопроект знайшов підтримку у депутатському середовищі, а також, окрім іншого, передбачав можливість впровадження саме конкретних заходів (як це є у Швеції), спрямованих на стимулювання підприємництва в регіонах зі складними природно-географічними умовами, що значною мірою сприяло б розвитку гірських і високогірних територій Карпатського регіону.

Слід зазначити, що жодна політика регіонального розвитку в будь-якому випадку не буде достатньо ефективною, якщо поруч із фінансовою підтримкою розвитку інфраструктури та вирішення інших нагальних потреб не забезпечити належне фіскальне та інвестиційне сприяння. Такий підхід може слугувати значним імпульсом для місцевого економічного розвитку на основі ефективного використання наявних переваг та власного потенціалу. Особливо це стосується гірських та інших територій, які мають гостру потребу у державній підтримці. А під час визначення інструментів та механізмів підтримки розвитку гірських та інших проблемних територій доречно скористатись успішним досвідом Швеції, стисло окресленим вище.

¹ Так, приблизно 90% усіх податків на доходи фізичних осіб надходить до органів місцевого самоврядування (за середньої ставки податку 30%).

² Джерела: Regional gross domestic product per capita. – Statistical Yearbook of Sweden 2008, p.435; Disposable income per inhabitant in 2006; Investments by municipalities in 2007. – <http://www.regionfakta.com/EngelskGemensamDynamisk> GDP at regional level rose in almost all counties in 2015. – <http://www.scb.se/en/finding-statistics/statistics-by-subject-area/national-accounts/national-accounts/regional-accounts/pong/statistical-news/regional-accounts-2015/>

³ Так, у розрахунку витрат беруться до уваги демографічні, соціально-економічні та географічні відмінності регіону, у т.ч. структура поселень (мало- чи густонаселені місцевості).

⁴ Так, у 2008 р. такий збір сплатили 11 муніципалітетів (з 290) та одна окружна рада (з 20).

⁵ Гірські райони розташовані в західній частині Північної Швеції і мають площу близько 170 тис. км² (майже чверть території України), на якій проживають близько 250 тис. осіб. На цій території є 20 населених пунктів з населенням від 3 до 60 тис. жителів. Най-

меншими муніципалітетами є Сорселе (Sorsole) – 2 800 жителів, і Доротеа (Dorotea) – 3 000 жителів. Крім зони А, існує зона спеціальної підтримки В, яка охоплює місцевості, прилеглі до гірського регіону і розвитку яких також надається урядова підтримка.

⁶ Так, для підприємства в Доротеа транспортна субсидія складає 30% витрат на транспортування товарів на відстань понад 400 км і 25% – витрат на транспортування сировини, компонентів тощо, для підприємства в Сорселе – відповідно 40% і 35%.

⁷ Так, субсидії не надаються для робочих місць у сільському господарстві, транспорті і сфері послуг, спрямованих винятково на місцевий або регіональний ринок.

⁸ Так, у випадку регіональної інвестиційної дотації малі та середні підприємства отримують відповідно 35% (в окремих випадках – 50%) і 25% загального обсягу схваленої інвестиції, а великі – 15%. До того ж великі підприємства не мають права на дотацію на консультаційні послуги.

⁹ Див.: Проект Закону України "Про статус та розвиток гірських територій в Україні" – http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62423

Транскордонні чинники сталого соціально-економічного і просторового розвитку гірських територій України із застосуванням геоінформаційних систем

Зіновій Бройде

Директор державного НТЦ "Екоресурс", Радник голови Чернівецької облдержадміністрації, Голова робочої комісії Євро регіону "Верхній Прут", zinoviy.broyde@gmail.com

За угодою про асоціацію України з ЄС Сторони зміцнюють і заохочують розвиток таких складових як транспорт, енергетика, комунікаційні мережі, культура, освіта туризм, охорона здоров'я та інших сфер, охоплених цією угодою, які містять елементи транскордонного та регіонального співробітництва (розділ V, глава 27, стаття 448)

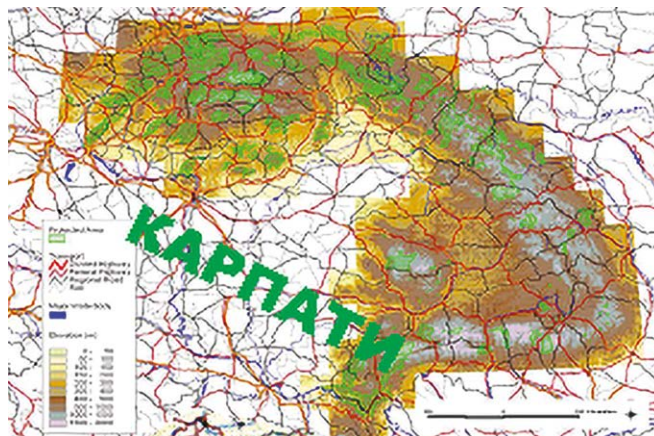
Розробка науковцями 4-х областей України проекту Державної програми розвитку Карпатського регіону на початку 1990-х рр. виявила ключову роль розбудови Карпатського простору з XVIII ст. до I Світової війни як єдиної території в центрі Європи, розподіленої сьогодні між 8 країнами.

На Україну припадає до 15% загальної території Карпат, що має стратегічне значення. Навкруги географічного центру Європи декілька гілок історичного "Шовкового шляху" перетинають і оминають Карпати, поєднуючи тут Схід і Захід континенту. У той же час по обидва боки Карпат з ними перетинаються також історичні балтійсько-середземноморські сполучення "з варяг у греки", що обходять гори зі сходу чи двічі перетинають на заході.

Порівняння упевнює у запозиченні досвіду альпійського регіону для розбудови водних, транспортних, земельних, енергетичних систем,

агро-харчового, індустріального будівельного, лісо-деревообробного та інших комплексів, включаючи самоврядування, соціальне забезпечення і безпеку.

Сьогодні ця генетична особливість Карпатського макрорегіону відіграє ключову роль для "внутрішньокарпатської" співпраці 8 країн, їх регіонів і окремих громад. Водночас це є чинником євроінтеграційних процесів, зважаючи також на особливості сучасного євроатлантичного співробітництва.

Перша сучасна спроба відтворити спільний підхід до співпраці у цьому макрорегіоні була зроблена у 1993 р. при утворенні Карпатського єврорегіону, а також орієнтуванні цього процесу на сталий територіальний розвиток.

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
РОЗПОРЯДЖЕННЯ 455
ПРЕДСТАВНИКА ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

01.11.93 № _____

Про заходи щодо створення науково-екологічного полігону на базі Чернівецької області

Виходячи з необхідності покращення екологічної ситуації, природоохорони та раціонального використання ресурсів в області; та з метою прискорення реалізації основних напрямків сучасної: природоохоронної політики в Україні та концепції сталого розвитку навколишнього середовища, екологічної безпеки та раціонального ресурсокористування, яку було схвалено Всесвітньою конференцією юреники в держав - членів ООН у 1992 році:

1. Створити робочу групу (склад групи докладається) з опрацювання комплексної системи заходів для створення та подальшого функціонування науково-екологічного полігону на базі Чернівецької області; із залученням відповідних відомств, фахівців і джерел фінансування в Україні, країнах ЄС і Східно Європи та міжнародних організацій.
2. Робочій групі вивчити та підготувати пропозиції з таких питань:
 - можливий статут та основні засади створення науково-екологічного полігону на базі Чернівецької області у відповідності з природоохоронною політикою України і міжнародними угодами та необхідні заходи щодо погодження та затвердження необхідних для цього документів на регіональному, державному рівнях та з відповідними міждержавними структурами - термін 15.01.94;
 - основні напрями реалізації діяльності полігону та механізм співробітництва з установами та фахівцями в Україні, за її межами та інтеграції до існуючих міжнародних структур - термін 15.02.94;

Згідно з рішенням Президиуму Чернівецької області № 455 від 01.11.93

Заст. директора деп. з екології Чернівецької області
 16.02.2002

Українські ініціативи, спрямовані на поєднання обох підходів, були висловлені Президентом України на Бухарестському саміті "Довкілля і сталий розвиток Карпатсько-Дунайського регіону" (2001 р.) за участі 14 країн, ЄС і ряду міжнародних структур на основі досвіду ряду трансграничних проектів у партнерстві з ЄС і НАТО.

<http://www.cdep.ro/pdfs/greenlight.summit.kuchma2.pdf>

Address by His Excellency Leonid D. Kuchma, President of Ukraine, at the International Conference on Environmental and Sustainable Development of the Danube - Carpathian Region (Bucharest, April 30 2001)

Consistent fulfillment of our obligations and constructive orientation towards international cooperation characterize Ukrainian position on environmental development of the Carpathian and Danube regions.

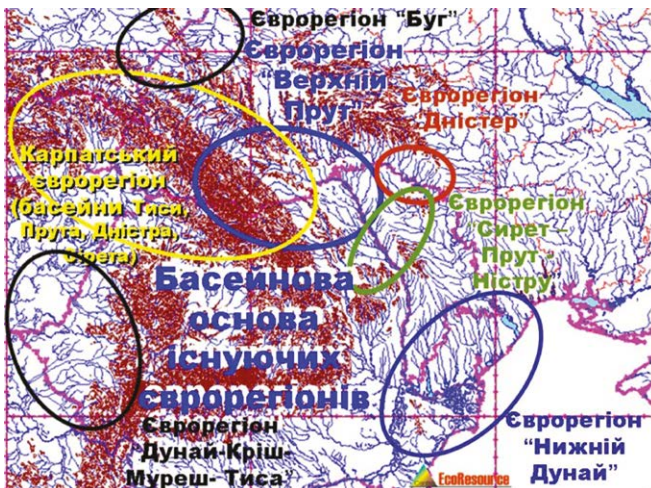
As of now the antropogenic pressure on the region has achieved its critical limit. The situation is becoming more complicated due to the lack of effective legal instruments for joint environmental protection measures by different countries.

I also want to draw the attention of the participants of the Forum to the work of a very unique, in its nature, ecological European region "Upper Prut" that was set up on the basis of Ukrainian, Romanian and Moldovan proposals. With the support of the European Union, TACIS and PHARE programs we successfully implement joint Ukrainian-Romanian-Austrian project "Ecoprofit" aimed at mitigating the adverse impact of industrial activities on the environment and at improving the competitiveness of enterprises.

Декларація цього саміту стала підґрунтям Карпатської конвенції, розробленої за зразком Альпійської і підписаної у Києві 22.05.2003.

Практично одразу ж виникла необхідність поєднання означеного підходу територіального управління і розвитку з басейновим принципом, задекларованим згодом у Рамковій водній директиві 2000/60/ЄС. Виходячи з інтересів окремих країн, в зоні Карпатського простору упродовж наступного десятиліття сформувалась система басейнових єврорегіонів.

Водночас були закладені основи наступної Стратегії ЄС для Дунайського регіону (EUSDR), першою українською ініціативою до якої став її Карпатсько-Альпійський вимір.

http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/consultation/danube/doc/contrib/ua_ecoResource.pdf

TRANSREGIONAL ALPINE- CARPATHIAN DIMENSION OF DANUBE STRATEGY

Dr. Zinovy S. BROJDE, Centre "EcoResource" (Chernivtsi, UKRAINE) zinovy.broyde@gmail.com

Main challenges in Danube Region are specified by appreciable differences between EU Members and Partner States, their regions, geo-landscapes and habitats. This disparity can be perceived in social-economic and spatial conditions, mentalities/traditions, approaches and accessibility to resources, energy, education, mobility, information and other "creature comforts".

Transregional Alpine-Carpathian interaction in Danube basin

На цьому ґрунті Радою ЄС у Висновках щодо EUSDR від 13.04.2011, поряд з принциповим завданням поєднати можливості Структурних фондів і коштів Інструменту сусідства для підтримки транскордонних проектів з країнами – не членами ЄС,

Council conclusions on the European Union Strategy for the Danube Region

3883rd GENERAL AFFAIRS Council meeting
Brussels, 17 April 2011

18. Пропонує залученням країнам-членам і Комісії виявити можливості зв'язки і синергії між двома існуючими макрорегіональними Стратегіями, а саме EUSBSR і EUSDR, закликаючи Єврокомісію забезпечити на цій основі узгоджений розвиток обох макрорегіонів, включаючи інфраструктурні зв'язки між ними.

запропоновано виявити можливості співпраці та спільних інфраструктурних проектів в зоні взаємодії Балтійської та Дунайської макрорегіональних стратегій, яка припадає на Карпатський регіон. На цій основі було негайно ініційовано відповідні кроки в рамках українсько-польської Ради

ПРОТОКОЛ
засідання Комісії з питань транскордонного співробітництва українсько-польської Міжурядової Координаційної Ради з питань мікрорегіонального співробітництва (Кельмарова, 24 лютого 2011 р.)

25 лютого 2011 року в м. Кельмарова (Підкарпатське Воєводство, Республіка Польща) відбулося засідання Комісії з питань транскордонного співробітництва українсько-польської Міжурядової Координаційної Ради з питань мікрорегіонального співробітництва.

Українську делегацію очолював Михайло Цимбалюк – голова Львівської обласної державної адміністрації, польську – Малгожата Хомич, Восвода (Підкарпатський.

1. Актуалізація «Стратегії українсько-польського мікрорегіонального та прикордонного співробітництва», виходячи з складової євроінтеграційного поступу України та важливості включення прикордонних областей України до таких макро-регіональних проектів ЄС як Дунайська і Балтійська стратегії, в рамках яких вперше утворено простір, де одночасно діють інструменти внутрішньої регіональної політики ЄС, Політики Сусідства та Східного Партнерства, українська сторона запропонувала спільно вивчити досвід включення українських ініціатив до Декларації Бухарестського Саміту від 08.11.2010 і подальшого відображення у Стратегії та Плані дій ЄС щодо Дунайського регіону від 08.12.2010 та визначити можливості внесення відповідних пропозицій до Стратегії ЄС щодо регіону Балтійського моря, до басейну якого входять Львівська і Волинська області України, що значно розширять можливості транскордонної співпраці міжючих регіонів України та Польщі.

Сторони домовилися про внесення на засідання МКРМС питання про спільну підтримку здійснення в рамках Спільної операційної програми «Польща-Білорусь-Україна» на 2007-2013 роки пілотного проекту «Техніко-економічне об'єднання і передпроектне забезпечення модернізації та пошляху розбудови транскордонних сполучень в зоні дії Стратегії ЄС для регіону Балтійського моря та Карпатської конвенції».

Вчинено 24 лютого 2011 року в м. Кельмарова (Підкарпатське Воєводство, Республіка Польща) у двох примірниках, українською та польською мовами, при цьому обидва тексти мають однакову силу.

Голова Львівської обласної державної адміністрації

Восвода Підкарпатський

М. ЦИМБАЛЮК

М. ХОМИЧ

та упродовж 2011-2015 рр. була докладена низка зусиль для формування окремої макрорегіональної Карпатської стратегії ЄС.

Однак, через певний збіг обставин, реалізація ЄС такої Стратегії найближчим часом ускладнена. Тому, за результатами парламентських слухань прийнято постанову Верховної Ради України від 21.09.2016 №1537, де визначено подальші можливості та завдання Уряду, регіонам, громадам, іншим суб'єктам і учасникам транскордонного співробітництва щодо системного застосування доступних засобів ENPI, EUSDR, Карпатської конвенції, Вишеградської групи, CEI, ICPDR, інших міжнародних структур і потенційних ресурсів для реалізації пріоритетних проектів територіальної розбудови, що значною мірою орієнтовані на потреби і оптимізацію розвитку гірських поселень за європейським досвідом.

ПОСТАНОВА
Верховної Ради України

Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Транскордонне співробітництво як чинник євроінтеграційних процесів України" (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 43, ст.740)

КОМУНАЛЬНЕ ВИСЛОВИТТЯ

2. Кабінету Міністрів України у рамках виконання зобов'язань за розділами 7.2.3, 7.2.4 і 7.2.6 Порядку денного асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію, ухваленого Радою асоціації Україна - ЄС 16 березня 2015 року:

8) розробити Національну програму формування та розвитку транскордонних кластерів в Україні, програми підтримки транскордонних індустріальних та технологічних парків, економічних і промислових зон на території України з метою стимулювання регіонального економічного розвитку;

3. Суб'єктам, учасникам транскордонного співробітництва спільно з центральними та місцевими органами виконавчої влади у процесі реалізації завдань Угоди про асоціацію, виконання Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, здійснення децентралізації влади та інших реформ:

1) спільно з партнерами у ЄС та інших країнах, зокрема в рамках діючих і новостворюваних єврорегіонів, у співпраці з Радою Дунайських міст і регіонів, у взаємодії з Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерством закордонних справ України, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, іншими центральними органами виконавчої влади визначити основні пріоритети та ключові завдання транскордонного співробітництва як чинника сталого соціально-економічного і просторового інноваційно-інвестиційного розвитку відповідних регіонів, міст і територіальних громад;

2) у взаємодії з Міністерством інфраструктури України, Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, іншими центральними органами виконавчої влади узгодити на мікрорегіональному рівні проектні пропозиції з техніко-економічного обґрунтування відновлення і розбудови транскордонної транспортної інфраструктури та використання транзитного потенціалу відповідно до пріоритетів національних транспортних стратегій, завдань «Зосбуди єднання Європи (Connecting Europe Facility - CEF) і Транспортної платформи «Східного партнерства», зокрема за пріоритетом I Стратегії ЄС для Дунайського регіону, Протоколом про сталый транспорт до Рамкової конвенції про охорону та сталый розвиток Карпат, Спільним документом з просторового розвитку Карпат Вишеградської групи і розширеному форматі V4+2 та іншими міжнародними рішеннями з урахуванням оцінки впливу на стави довкілля і на соціально-економічний розвиток, у тому числі щодо реалізації туристичного потенціалу регіонів і міст;

4) у взаємодії з Міністерством культури України, Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерством інфраструктури України та іншими центральними органами виконавчої влади визначити завдання створення транскордонних туристичних мереж, об'єднати територіальні і розподільні бази даних, що сприятимуть реалізації спільних проектів збереження культурної спадщини і раціональної розбудови ринку туристичних послуг та залученню необхідних для цього інвестицій, зокрема за пріоритетом III Стратегії ЄС для Дунайського регіону;

5) у взаємодії з Міністерством екології та природних ресурсів України, Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Державним агентством водних ресурсів України, іншими центральними органами виконавчої влади та з урахуванням наявних міжнародних напрацювань визначити спільні пріоритетні транскордонні проекти за басейнами принципом управління водними ресурсами згідно з Рамковою водною директивою ЄС, пріоритетом IV Стратегії ЄС для Дунайського регіону та рекомендаціями Базельської мережі басейнових організацій (MBO), забезпечити концентрацію зусиль для залучення інвестицій у сучасні системи водопостачання, каналізації, очищення і обліку, зокрема для виконання українсько-молдовських домовленостей щодо оновлення системи очисних споруд у населених пунктах вздовж річки Дністер;

6) у взаємодії з Міністерством екології та природних ресурсів України, Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Українським підпроектним центром, іншими центральними органами виконавчої влади та з урахуванням попередніх транскордонних напрацювань, вимог Директиви 2007/60/ЄС Європейського парламенту та Ради про оцінку та управління ризиками затоплення узгодити питання вивчення та участі в проектах у сфері запобігання, протидії та ліквідації наслідків природно-антропогенних надзвичайних ситуацій, зокрема таких, що відбуваються внаслідок глобальних кліматичних змін, на транскордонних водотоках, у разі необхідності здійснення міжнародних аналітико-розрахункових заходів тощо, зокрема за пріоритетом V Стратегії ЄС для Дунайського регіону та за принципами Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD);

9) у взаємодії з Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України і Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, за підтримки Німецького товариства міжкордонного співробітництва (GIZ) відновити і напрацювання Концепції Національної стратегії формування і розвитку транскордонних кластерів та ініціативу створення підприємницьких форумів на базі єврорегіонів згідно з розпорядженнями Кабінету Міністрів України та відповідно до пріоритету VIII Стратегії ЄС для Дунайського регіону;

12) у взаємодії з Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерством інфраструктури України, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, Державною фінансовою службою України, Державною прикордонною службою України узгодити пріоритетність і можливості фінансування відповідними структурами ЄС та національного співфінансування реконструкції діючих і створення нових міжнародних пунктів пропуску, їх належного обладнання і забезпечення пільгою, сучасного освітлення та відпрацювання підготовки персоналу для здійснення ефективного і надійного прикордонного, митного, екологічного, фітосанітарного та інших видів контролю як ключового чинника успішного розвитку транскордонного співробітництва та елементу європейської безпеки, у тому числі за пріоритетом XI Стратегії ЄС для Дунайського регіону, зокрема вжити заходів щодо:

a) завершення будівництва української частини міжнародних пунктів пропуску Днішів (Україна) - Раковець (Румунія) і Кривоїльських (Україна) - Вьюку де Сус (Румунія);

Виходячи з цих вимог, розглянемо системні проектні ініціативи, вироблені і попередньо апробовані на відповідність спільним пріоритетам EUSDR, Карпатської конвенції та інших означених структур, у контексті їх значущості для розвитку гірських територій. Більш за усе це стосується доступності та мобільності для населення і вантажів відповідно до I пріоритету EUSDR і завданням Конвенції,

Карпатська конвенція
Стаття 5 Просторове планування

3. При розробці політики та програм просторового планування особлива увага має бути, серед іншого, приділена:
(а) Інфраструктурі та послугам з транскордонного транспорту, енергетики і телекомунікацій

узагальнених у її Транспортному протоколі

Транспортний протокол Сторін Карпатської конвенції Protocol on Sustainable Transport визначив **to the Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians**

THE PARTIES TO THIS PROTOCOL

спільні підходи до відновлення і розбудови

IN ACCORDANCE with their tasks, arising from the Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians, hereinafter referred to as the "Carpathian Convention" (Kyiv, 2003), of pursuing a comprehensive policy and cooperating for the protection and sustainable development of the Carpathians;

інфраструктури та безпечного транспортування з

IN COMPLIANCE with their obligations under Article 8 of the Carpathian Convention;

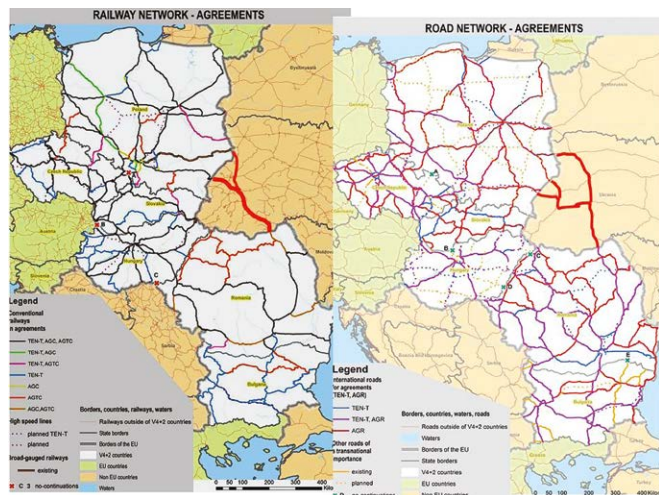
оптимальним співвідношенням перетинів і обходів

AWARE that the ecosystems and landscapes of the Carpathians are particularly sensitive;

гірських територій

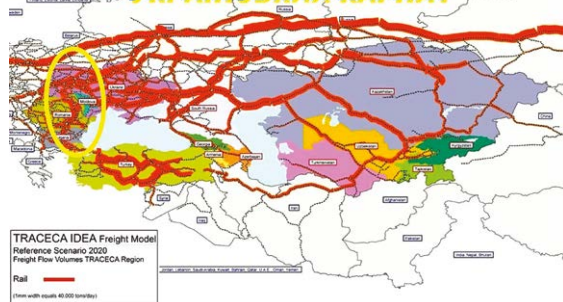
RECOGNIZING that the effectively functioning transport system is crucial for the quality of life of citizens and enables economic growth and job creation;

Проблема полягає у тому, що означені підходи у розширеному Вишеградському форматі (4+2), втілюють для спільного просторового планування розвитку країн, що межують з нами, фактично без урахування найбільш зручних і безпечних сполучень через Україну.

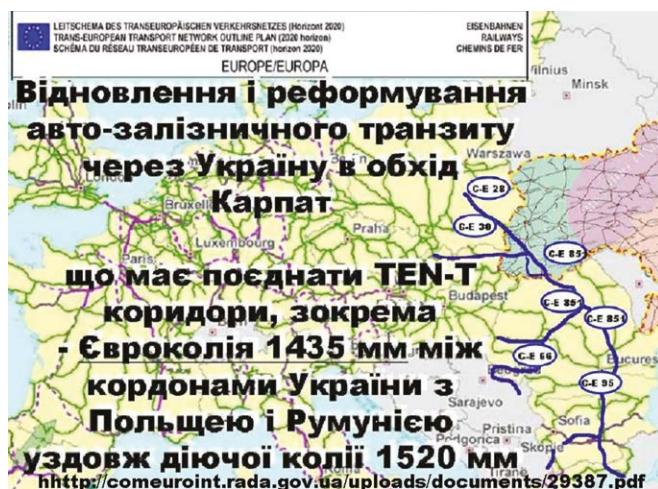

Виходячи з цього та враховуючи визначений програмою TRASECA потенціал перевезень в зоні Карпат, українським Національним координаційним центром EUSDR було ухвалено системну проектну ініціативу "Відновлення та подальший розвиток транзитного потенціалу України між основними вузлами Пан'європейської транспортної мережі", яка першою в Україні отримала Рекомендаційного листа щодо фінансування її реалізації від уповноважених представників 14 країн EUSDR, а також листа підтримки від віце-президента Єврокомісії з питань транспорту, зокрема, щодо можливостей підтримки окремих проектів новим інструментом ЄС "Засіб єднання Європи" (CEF).

СУЧАСНЕ ПЕРЕХРЕСТЯ ІСТОРИЧНИХ "ШОВКОВОГО ШЛЯХУ" І ДОРОГИ "З ВАРЯГ У ГРЕКИ" У ЗОНІ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

Запропоновані проекти орієнтовано на сучасне відновлення історичних сполучень через вищезазначені перехрестя, розбудовані у XIX-XX ст. Визначальними серед них є:

Для повноцінного забезпечення сполучень між TEN-T коридорами ЄС, що підходять до кордонів України, відповідний статус має набути система аеропортів в зоні Карпат та автодоріг, що пов'язують єдину мультимодальну мережу. У першу чергу йдеться про повернення статусу міжнародної магістралі Н-10 Стрий – Івано-Франківськ – Чернівці Мамалига (на Кишинів), яка разом з міжнародною М-19 (Е-85) вздовж зазначеної залізниці від польського до румунського кордону через Львів Івано-Франківськ – Чернівці пов'язує головний залізничний хід і магістраль М-06 Київ – Чоп з південно-західним кордоном.

Найбільш актуальним для невідкладної реалізації є відновлення наскрізного вантажопасажирського руху залізничною колією 1520 мм через географічний центр Європи у Карпатах між усіма прикордонними регіонами України, що входять до сфери дії EUSDR, та сусідніми регіонами Румунії, Угорщини, Словаччини та Молдови.

Для кращого доступу до основних карпатських і чорноморських туристично-рекреаційних зон і транспортних терміналів необхідно відновити наскрізний рух від станції Жмеринка по існуючій колії, яка з кінця XIX ст. є найкоротшим шляхом зі Сходу і Півночі через територію України до Південної Європи. Це суттєво вплине на характер розвитку найбільш депресивних територій усіх означених прикордонних регіонів України, включаючи гірські громади в 3-х українських областях.

Поряд з безпроблемним відновленням руху між Жмеринкою і Чернівцями (за вже діючим доповненням до міждержавної угоди з Молдовою, за яким курсує потяг Київ – Чернівці) це скоротить шлях від Одеси до Карпат на 300 км.. Ще більший вплив на гірські території матиме експериментальне відновлення руху колією 1520 мм за маршрутом Румунія – Україна – Словаччина на ділянці Вікшань – Вадул-Сирет – Чернівці – Коломия – Рахів – Валя-Вишеулуй через географічний центр європейського континенту. Для цього потрібний ремонт колії між Раховом і кордоном (19,2 км), яка не експлуатується понад 10 років. Подальше проходження румунською територією лівим берегом Тиси до Тересви (41 км) відновить наскрізний рух через Карпати до Чопа – Ужгорода – Кошице з перспективою продовження до Братислави – Відня. Цей маршрут, що прямує через основні курортні зони (Яремче, Буковель, Драгобрат), відновить сполучення не тільки між українськими і румунськими транспортними вузлами, але й з словацькими, угорськими та (через Самбір) з польськими гірськими районами.

Окремим аспектом є доступ до пунктів перетину кордону та їх розбудова на виконання завдань Указу Президента України, пов'язаних з введенням безвізового режиму з ЄС.

Розгляд означених питань на виїзному засіданні 4-х ключових Комітетів Верховної Ради України 30.03.2018 у Івано-Франківську та на низці заходів Мінінфраструктури і Мінрегіону з обговорення Національної транспортної стратегії до 2030 р. дозволили включити усі необхідні проекти

до відповідного рішення Комітету ВРУ з питань транспорту від 04.04.2018 та до проекту Плану реалізації Стратегії

Це вимагає системного розвитку транспортної мережі та прикордонної інфраструктури, зокрема, для майже 300 км ділянки українсько-румунського кордону у 3-х областях.

Для гірських районів Чернівецької та Івано-Франківської областей ці рішення мають визначальне значення, оскільки одночасно вирішують проблеми як внутрішніх, так і транскордонних сполучень.

Цей блок завдань буде неповним без урахування проблем розбудови гірських лісових доріг, які були і залишаються підвалиною розвитку Карпатського регіону.

Розгляд означених питань на виїзному засіданні 4-х ключових Комітетів Верховної Ради України 30.03.2018 у Івано-Франківську та на низці заходів Мінінфраструктури і Мінрегіону з обговорення Національної транспортної стратегії до 2030 р. дозволили включити усі необхідні проекти до відповідного рішення Комітету ВРУ з питань транспорту від 04.04.2018 та до проекту Плану реалізації Стратегії.

Цей блок завдань буде неповним без урахування проблем розбудови гірських лісових доріг, які були і залишаються підвалиною розвитку Карпатського регіону.

Австрійські гірські ліси

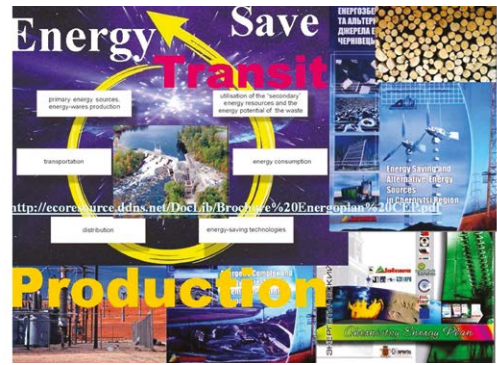
Українські гірські ліси

<http://comeuroint.rada.gov.ua/uploads/documents/29387.pdf>

Порівняння мереж лісових доріг (вже не говорячи про їхню якість) з альпійськими гірськими районами також вимагає невідкладних рішень. Тим більше, що саме ці сполучення, поряд з вищезазначеними, є фундаментом для розвитку усіх видів гірського туризму і рекреаційної діяльності.

Відповідно до ст. 9, 11 і Протоколу Карпатської конвенції та 3 пріоритету EUSDR розвиток цієї галузі є визначальним для гірських територій та населення. При цьому йдеться не тільки про ефективне використання унікальної природної та культурної спадщини Карпатського краю.

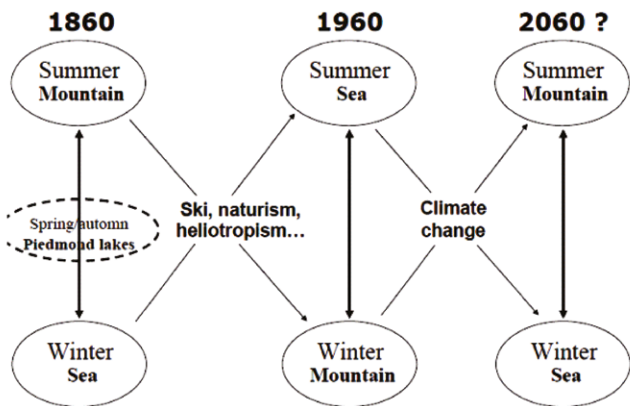

Базовою для розбудови Карпатського регіону в цілому та для кожної його території є, безумовно, парадигма сталого соціально-економічного і просторового розвитку, закладена до моделі Екоєвроєрєгїону на базї пїлот-ного Євроєрєгїону "Верхнїй Прут".

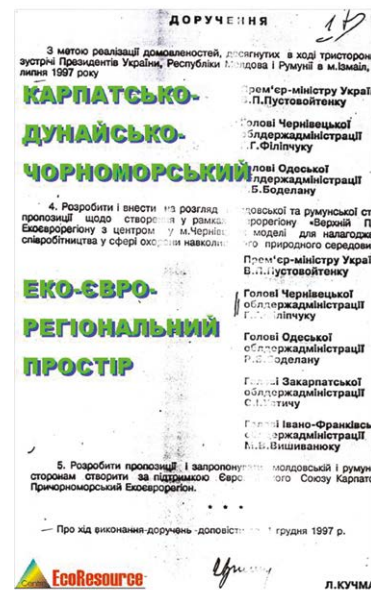
<http://ecoresource.ddns.net/DocLib/Bukovinian%20cluster.pdf>

На тлі глобальних кліматичних змін відбувається швидка диверсифікація традиційних видів і ареалів туристично-рекреаційної сфери,

що робить її успішність все більш залежною від транспортного та інших чинників, які означені у цій роботі.

Не менш важливими як для регіону в цілому, так і для його гірських територій є перспективи розвитку енергетичного сектору та усього циклу енергетичних перетворень, відповідно до ст. 9 Карпатської конвенції та 3 пріоритету EUSDR. Розглянуті спільно з австрійськими і румунськими партнерами у проекті "Енерго-план для Чернівців" можливості розвитку цієї галузі виявили ряд перспективних напрямів, найбільш важливим з яких представляється транскордонне використання найпотужнішого в Європі гідроенергоакумулюючого комплексу на Дністрі, що також істотно впливатиме на розвиток гірських територій.

Ці напрями розбудови гірських районів передбачені більшою частиною статей Карпатської конвенції та II платформою (пріоритети 4, 5, 6) EUSDR, завданнями ICPDR тощо. За Угодою про асоціацію на них припадає велика частина актів законодавства ЄС, що мають бути задіяні Україною в найближчі роки та безпосередньо стосуються завдань громад за законом "Про місцеве самоврядування". Першочерговими з тих, що опрацьовані у міжнародних проектах, представляються:

- збереження і раціональне використання ресурсів питаної води, основні джерела якої формуються в горах;
- протиповіневі дії, що регулюються Директивою 2007/60/ЕС, на впровадження яких був спрямований найбільший великомасштабний проект у транскордонних басейнах Прута і Сирета разом з низкою попередніх і паралельних проектів у басейнах Тиси і Дністра;

http://ecoresource.ddns.net/Shared%20Documents/Buklet_EAST_AVERT_EN-UA.pdf

- широкий спектр природоохоронних проектів, серед яких слід особливо виділити:

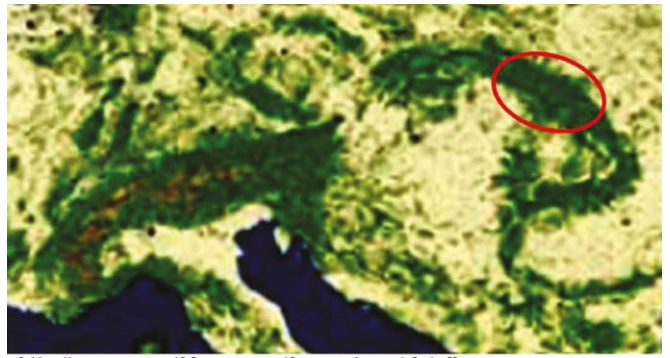
Поводження з відходами виробничо-аграрної сфери

<http://ecoresource.ddns.net:8080/EcoResource%20WasteBAT.pdf>

на основі системи нормативно-правових актів України, гармонізованих з підходами ЄС, яке також рекомендоване до фінансування представниками 14 країн EUSDR

відновлення гірських лісів Карпат і Альп як єдиного джерела запасів води на тлі глобальних кліматичних змін відповідно до ст. 7 Конвенції.

<http://www.carpathianconvention.org/eventdetailwg-forests/events/fourth-meeting-of-the-wg-on-sustainable-forest-management.html>

Для реалізації науково-освітньо-інформаційно-підприємницької платформи EUSDR і ст. 7 і 10 Конвенції та постанови ВРУ №1537 передбачено застосування кластерного підходу

<http://ecoresource.ddns.net/DocLib/Bukovinian%20cluster.pdf>

На основі напрацювань з вироблення Стратегії транскордонної кластеризації, здійснених під егідою Мінрегіону за підтримки GIZ,

цей підхід застосовувався при оцінці проєктних перспектив Чернівецької області із застосуванням SWOT-аналізу

Окреслене коло проектних ініціатив у поєднанні з багатовимірними процесами децентралізації та ряду інших реформ в Україні вимагають кардинальної зміни системи інформаційно-комунікаційного забезпечення (КТ) їх реалізації від державного рівня до окремих громад. Для транскордонних проектів рекомендації щодо їх координації та застосування ІКТ були затверджені Мінрегіоном у 2009 р.

Міністерство регіонального розвитку та будівництва України (Мінрегіонбуд України)

Міністерство регіонального розвитку та будівництва України (Мінрегіонбуд України)

ЗАТВЕРДЖЕНО
наказ Міністра регіонального розвитку і будівництва України від 27 січня 2009 року № 46

ЗАТВЕРДЖЕНО
наказ Міністра регіонального розвитку і будівництва України від 27 січня 2009 року № 46

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

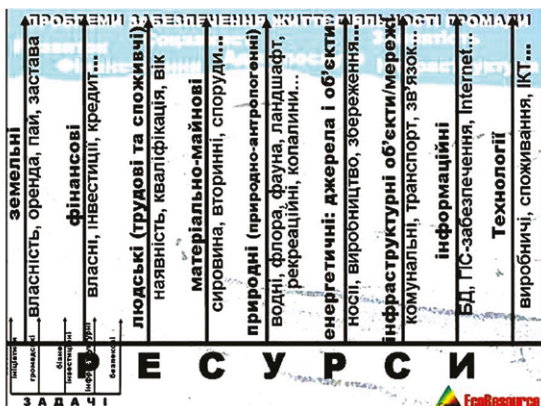
щодо координації на національному та регіональному рівнях проектів у галузі трансграничного співробітництва за Європейським Інструментом Сусідства і Паритетства

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо використання інформаційних технологій для підтримки проектів трансграничного співробітництва

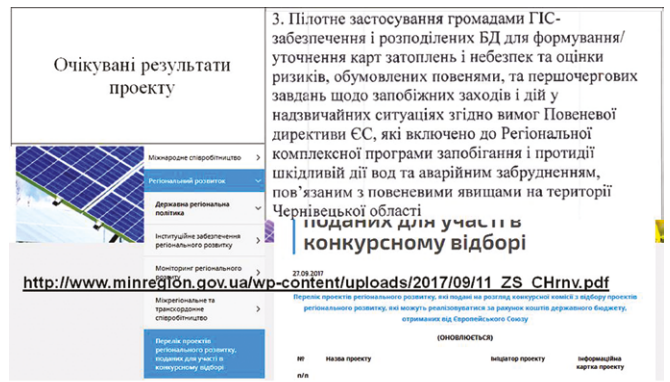
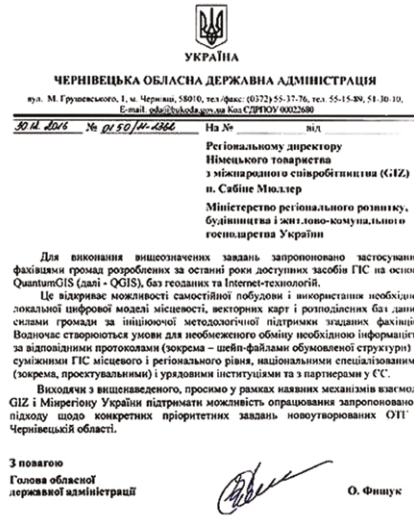
<http://zakon.nau.gov.ua/doc/?uid=1041.33985.0>

Однак актуальне коло проблем, завдань щодо їх вирішення та доступних і необхідних для цього ресурсів значно перевищує сьогодні наявні можливості переважної більшості громад

<http://www.danubstrategy.eu/sites/default/files/Media/Zinoviy%20Brovde%20Territorial%20communities%20role%20for%20EUSDR.pdf>

Для послідовного запровадження відповідних інструментів та ширшого охоплення необхідного кола фахівців ОТГ було направлено відповідне звернення до GIZ і Мінрегіону розроблено і подано проект

484. Застосування регіональною владою і територіальними громадами в трансграничних басейнах Прута, Сирета і Дністра ГІС-технологій та розподілених баз даних у проектах сталого економічного розвитку і просторового згуртування

започатковано опрацювання з регіональними структурами і конкретними ОТГ застосування загальнодоступних інструментів, що дають

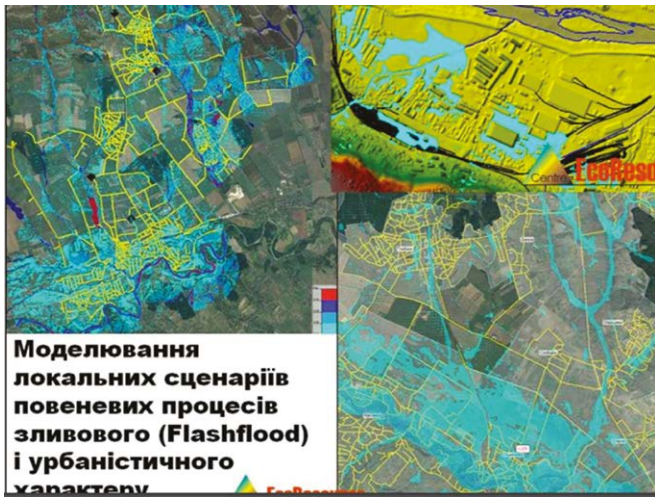
Щоденна багатопланова діяльність громад неможлива без сучасних гео-інформаційних технологій (ГІС) і розподілених баз даних (РБД). Донедавна високовартісне забезпечення (ArcGIS, MapInfo) було доступним лише для професійних інституцій. Але сьогодні засоби Internet і нове програмне забезпечення є відкритими, зокрема щодо

Можливість, зокрема, одночасної інвентаризації мережі доріг і вулиць громади

<http://comeuoint.rada.gov.ua/uploads/documents/29387.pdf>

співпраці з органами Держгеокадастру та моделювання річкових (floodplain) повеней для вироблення системних рішень і обґрунтування залучення коштів, а також розробку ймовірних сценаріїв дощових (flashflood) і урбаністичних повеней (які частішають в умовах кліматичних змін) і пов'язаних з ними ризиків для відповідного планування, обґрунтування необхідних інвестувань, залучення фахової і суспільної громадськості тощо

Моделювання локальних сценаріїв повеневих процесів зливового (Flashflood) і урбаністичного характеру

Інституційне забезпечення втілення означених інновацій також вимагає нових підходів як до управління, так і до транскордонного партнерства. Під егідою EUSDR та у зв'язку з необхідністю впровадження вищезазначених актів ЄС, найбільш ефективним представляється басейновий принцип співпраці. Його експериментальну апробацію ініційовано Єврорегіоном "Верхній Прут" для реалізації в басейні

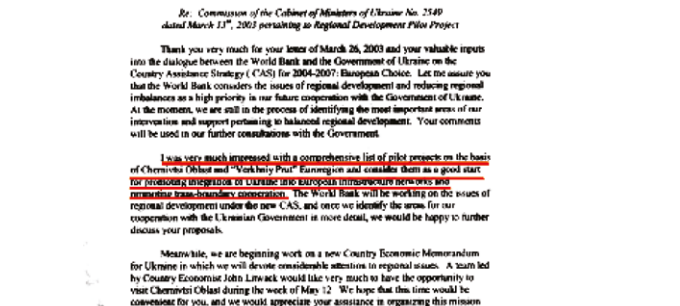
цієї найдовшої притоки Дунаю від Верховини до Одещини за прикладом Союзу міст і регіонів Дунаю, який став рушійною силою EUSDR.

Цей механізм партнерства дозволить сконцентрувати зусилля територіальних громад, що мають спільні проблеми, на їх транскордонному розв'язанні з одночасним застосуванням різних інструментів і можливостей підтримки. Водночас, для більш конкретної взаємодії з метою реалізації вищезгаданого транзитного потенціалу карпатських регіонів України і країн ЄС, ініційовано партнерство Єврорегіону "Верхній Прут" з Підкарпатським воєводством Польщі.

Означена система підходів і проектних ініціатив неодноразово викликала інтерес впливових фінансових структур, зокрема WBRR

Послідовне втілення висвітлених пропозицій потребує суттєвого покращення координації дій на рівнях громад, регіонів, держави та у міжнародному співробітництві, а сучасні транскордонне співробітництво і гео-інформаційні технології надають необхідні для цього можливості.

Містобудівна документація – шлях до сталого розвитку гірських територій

Тетяна Криштоп

Заступник директора ДП "УКРНДПІЦІВІЛЬБУД", Радник з питань просторового планування розвитку територій Групи радників з впровадження державної регіональної політики в Україні Програми "U-LEAD з Європою"

Специфічні, досить складні природні умови в гірських районах, до яких належить й Верховинський район Івано-Франківської області, суттєво впливають на рівень матеріального добробуту місцевих мешканців, істотно обмежуючи простір для вибору форм і видів їх зайнятості. Саме тому ці райони часто характеризуються як депресивні. З іншого боку, гірські території відіграють вкрай важливу природорегулюючу роль та відзначаються величезними запасами природних ресурсів, в першу чергу – унікальним ландшафтним і біологічним різноманіттям, а також самобутньою культурою і традиціями місцевого населення. Формування пропозицій щодо оптимального використання цих ресурсів для зміцнення економічної спроможності місцевої громади, визначення принципів рішень щодо планування, забудови та іншого використання території району є метою містобудівної діяльності (просторового планування).

В 2015 році ДП "УКРНДПІЦІВІЛЬБУД" завершило розроблення схеми планування території Верховинського району Івано-Франківської області*. В цій роботі було здійснено:

- ▶ обґрунтування майбутніх потреб та визначення переважних напрямів використання територій;
- ▶ урахування державних, громадських та приватних інтересів під час планування, забудови та іншого використання територій з дотриманням вимог містобудівного, санітарного, еколо-

гічного, природоохоронного, протипожежного та іншого законодавства;

- ▶ обґрунтування розподілу земель за цільовим призначенням та визначення територій для містобудівних потреб;
- ▶ забезпечення раціонального розселення і визначення напрямів сталого розвитку населених пунктів;
- ▶ визначення територій, що мають особливу екологічну, рекреаційно-оздоровчу, наукову, естетичну, історико-культурну цінність, встановлення передбачених законодавством обмежень на їх планування, забудову та інше використання, розроблення містобудівних заходів щодо їх охорони та раціонального використання;
- ▶ розроблення заходів щодо охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів;
- ▶ розроблення заходів щодо цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки.

Одним з потужних напрямків розвитку економіки району має стати використання корисних копалин, а саме мінеральних вод (виявлено більше 100 джерел мінеральних вод, які мають унікальні лікувальні властивості), а також будівельних матеріалів (вапняки, пісчаники, гіпси, мергелі, гравій, галька, глини, піски). Наявні запаси повністю забезпечують місцеві потреби в них для будівництва доріг, мостів, житла та інших споруд. В верхів'ях Чорного Черемошу на поверхню виходять сильно графітізовані сланці, серед яких місцями зустрічаються зразки з великою місткістю графіту. В Чивчинських горах були відкриті великі запаси родоніту, мармуру та золотомістських гірських порід.

Ще одним перспективним напрямом розвитку економіки Верховинського району має стати туризм. В схемі планування території запропоновані туристичні маршрути: пішохідні (подорожування по горах пішки), гірськолижні (приїзд для катання на гірських лижах), водні (сплав по гірських ріках на катамаранах і каяках) та авто-і мототуризм (подорожування по Карпатах на автомобілях та мотоциклах), а також передбачені території для розміщення відповідної інфраструктури.

Характер стежок та доріг в найживописніших місцинах краю буде сприяти розвитку у Верховинському районі велотуризму і кінного туризму.

Новий курорт планується побудувати на землях Красницького, Верхньоаясенівського та Довгопільського лісництва районного лісгоспу поблизу невеличкого села Бистрець. Також в

схемі планування виділені території для облаштування сільських садиб, які будуть надавати послуги зеленого туризму одночасно майже 300 відпочиваючим щороку.

Існуючий стан соціальної інфраструктури району в основному задовольняє потреби місцевого населення. Аналіз розвитку демографічної ситуації показує стабілізацію або навіть незначне збільшення чисельності населення в районі. Для забезпечення нормативних показників обслуговування населення на майбутнє в більшості випадків доцільніше та раціональніше розширювати і збільшувати ємкість уже існуючих закладів соціальної інфраструктури, покращувати їх технічний стан. Хоча в деяких випадках (районний центр, найбільші за кількістю жителів населені пункти з наявністю значної кількості об'єктів соціальної інфраструктури, наявність місць прикладання праці, наявність аварійних об'єктів обслуговування населення) необхідно створювати нові заклади життєзабезпечення населення. Особливо це стосується таких найважливіших сторін життя людей (соціально-гарантованих видів обслуговування) як медицина, дошкільне та шкільне навчання та виховання молоді, пожежна безпека мешканців району та їх майна.

Враховуючи гірський характер рельєфу території, важливими є проектні пропозиції щодо розвитку транспортної інфраструктури району. Схемою планування території запропоновано:

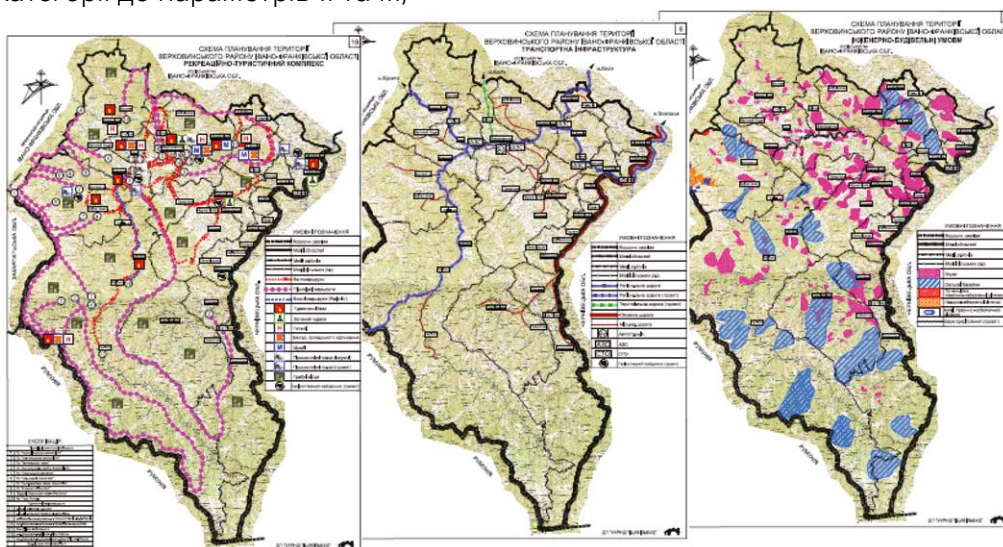
- ▶ будівництво регіональної автомобільної дороги державного значення II технічної категорії протяжністю 32,0 км у напрямку Україна – Румунія з будівництвом автомобільного пункту пропуску;
- ▶ будівництво територіальної автомобільної дороги державного значення III технічної категорії, з використанням трас існуючих лісових доріг протяжністю дільниці в межах району 10,5 км Верховина – Яблунів;
- ▶ реконструкція автомобільних доріг державного значення Р-24 та Р-62 з підвищенням їх технічної категорії до параметрів II та III;

- ▶ будівництво об'їзної дороги сел. Верховина з переключенням на цей напрямок регіональної автодороги Р-24;
- ▶ будівництво нової автомобільної дороги місцевого значення (районної) між населеними пунктами Пробійнівка та Зелене (Шибени), що розглядається як автомобільний підхід до нового пункту пропуску з Румунією;
- ▶ реконструкція автомобільних доріг місцевого значення з доведенням до параметрів III технічної категорії;
- ▶ будівництво та облаштування автомобільних доріг місцевого та комунального значення по існуючим напрямкам (грунтовим дорогам, під'їздам, проїздам тощо), в т.ч. з будівництвом нових мостових споруд та реконструкцією існуючих.

Для обслуговування перспективного парку автотранспорту запропоновано розміщення 6 АЗС та 62 постів технічного обслуговування.

Проектом передбачається організація системи гелікоптерного обслуговування району з розміщенням базового аеродрому в районі сел. "Верховина" (для зберігання та обслуговування повітряних суден) та мережі гелікоптерних майданчиків. Гелікоптерні майданчики заплановані у центрах систем розселення, біля (або у складі) медичних закладів та туристично-рекреаційних зонах.

Реалізація запропонованих стратегічних напрямків економічного розвитку району буде позитивно впливати на підвищення якості життя на території Верховинського району, дасть можливість збільшити капіталовкладення у розвиток житлово-комунальної, освітньої та медичної сфер обслуговування населення. Створення нових підприємств сприятиме створенню нових робочих місць. Завдяки цьому місцеві жителі матимуть змогу працевлаштуватись на території району, що збільшить частку молоді у віковій структурі населення і призведе до покращення демографічної ситуації та якості життя населення.

*Створені картографічні матеріали Верховинського району Івано-Франківської області дивіться за посиланням <http://rdpa.regionet.org.ua/134>

U-LEAD

З ЄВРОПОЮ

“U-LEAD з Європою: Програма для України з розширення прав і можливостей на місцевому рівні, підзвітності та розвитку”.

Програма спільно фінансується Європейським Союзом та його країнами-членами Данією, Естонією, Німеччиною, Польщею та Швецією.

Мета: U-LEAD підтримує створення системи прозорого і підзвітного багаторівневого врядування, яке задовольнятиме потреби громадян. Це передбачає посилення спроможності ключових суб'єктів на національному, регіональному та місцевому рівнях впроваджувати нову державну регіональну політику та реформу місцевого самоврядування та територіальної організації влади, а також забезпечувати покращення якості адміністративних послуг на місцевому рівні.

Ці ключові напрямки відображаються у двох програмних компонентах:

Компонент 1, за реалізацію якого відповідає GIZ, стосується передусім координації та посилення спроможностей на вертикальному і горизонтальному рівнях на всій території України – від рівня громад до районного, обласного та центрального рівнів;

Компонент 2, за реалізацію якого відповідає Sida, передбачає створення ефективних центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП). При цьому основна увага приділяється щойно об'єднаним громадам і роз'яснювальній роботі на національному рівні.

Підтримка впровадження державної регіональної політики в Україні є частиною Програми “U-LEAD з Європою”.

Її здійснює Група радників, сформована консалтинговою компанією “GOPA Consultants” (Федеративна Республіка Німеччина).

+38 044 581 38 41

info.rdproject@gopa.de

вул. Велика Житомирська 20, 3 поверх
м.Київ, Україна, 01001

www.gopa.de

www.u-lead.org.ua

